

Družina

LETNIK II.

JUNIJ 1930.

ŠTEVILKA 6.

Anton Loboda:

Slovenska mati.

Ivan Pregelj:

Magister Anton.

Roman iz šestnajstega stoletja.

3. Magister najde sled.

„**C**HE cosa ho detto? — Kaj sem dejal, gospod?« je vprašal magistra samo-zavestno krčmar in posluhnil za besedo, ki bi jo govorila prijatelja, ko sta se tako nepričakovano sešla. Ker ni nič umel, se je umaknil za vrata in šel. Stara znanca sta se medtem zavedela po prvi osuplosti.

Magister je razbral notranjost prostora, ko se mu je oko privadilo temi. V nizki, nekakemu kurniku podobni podzemski luknji, z golimi, od vlage in umazanosti pokritimi stenami, na tleh, ki so bila tlakovana z okroglim kamenjem, zaritim v ilovnat svet, je stala uborna postelja. Ob postelji je bil stol; sicer pa ni bilo najti ni najmanjše sledi o še kakem drugem hišnem predmetu. Na stolu je stal lončen vrč in ob vrču konec voščenske. Na postelji je napol ležal, napol sedel upadel človek s podivjano, nestriženo brado in mežikal trudno z očmi. Bil je oblečen. Magister ni vedel, ali je Žolna bolan ali pa je le spal.

»Jernej,« je vprašal, »ali je mogoče, da si to ti?«

»Saj vidiš,« je odvrnil Žolna, »poznam te, torej sem.«

»Ali si bolan?«

»Ležim,« je odvrnil Žolna, ne da bi povedal določno. »Pa ti? Kako si me našel?«

Magister je povedal, da ga je odkril in našel, ko se je najmanj nadejal. »Z gostilničarjem sem govoril,« je dejal, »pa me je menda po glasu spoznal, da ti moram biti rojak. Za Nemca naju ima, kakor sploh Rimljani. Glej, pa mi je velel, naj grem za njim in sem vstopil, pa tebe spoznal, da si se hudo postaral.«

Jernej ni takoj odgovoril. Kakor da ni prav pri jasni zavesti, je vprašal:

»Daj, reci, saj se res ne vem spomniti! Kje sva se videla zadnjič?«

»V Ljubljani vendar. Storil si mi veliko uslugo, otel si me nekih protestantskih prenapetežev.«

»Vem,« je dejal tedaj Jernej. »O uslugi pa molči. Saj si pošteno plačal, me napojil in mi še denarja na pot dal.«

Za trenutek je prenehal govoriti, zatisnil oči in se nekako nakremžil. Magister je vprašal:

»Ali te kaj boli?«

Zopet ni Žolna nič povedal. Le z roko je pokazal na vrč in dejal:

»Poznam te, da si pohleven. Le vrč! Stopi h krčmarju pa naj ga napolni. Plačal bom seveda jaz.«

Magister je molče vzel vrč in stopil na dvorišče. Tu ga je prestregel krčmar, vzel vrč, ki mal z glavo in dejal:

»Tako strašno žejen je ta gospod notri! Samo pije, samo pije, je pa nič. Dio santo, sveti Bog, recite mu, naj tudi kaj je, da pride k moči, recite mu!«

Magister se je vrnil s polno posodo k Žolni in dejal:

»Krčmar meni, da premalo ješ. Bi dejal, da se ne laže, Jernej.« Žolna je vzel vrč in pil hlastno. Magister je videl, da se mu roke tresajo in da se mu je vino ob ustih polilo po bradi.

»Saj si res slab,« je dejal, »povej že no, kaj ti je! Ali imaš mrzlico?«

»Kaj mrzlico,« je odvrnil dokaj živeje Žolna, »luknjo imam v hrbtu, za pet palcev je imam pod rebra. Ali naj tak plešem in žrem?«

»Ranjen si?« je vzkliknil magister. »Kdo te je sunil?«

»Nalašč me ni,« je odvrnil Žolna, »zato pa zdaj skrbi zame. Svoje žive dni nisem imel toliko piti, glej!«

Začel se je suhotno smejati in je še povedal.

»Tri tedne že ležim. Zdi se mi, da je rana že zaceljena. Pa sem se polenil. Ležim, pijem in počivam. Kaj neki! Za bolečine, sem dejal, naj bo. Dokler ne vstanem, oni plačuje in je vesel, da ne maram nobenega ranarja, kvečemu krčmarja, ki me previja in je tudi zadovoljen, da še ne morem na noge, ker služi.«

Povedal je nato, da so se nekega večera v krčmi gostje stepli, zbili luč in je nato ugledal nega meščana sin sunil njega mesto svojega nasprotnika, pa da so se pozneje lepo izmirili in ni zadeva imela nikakih zlih posledic kot te, ki jih je že omenil, da so zdaj vsi lepo zadovoljni in on tudi.

»Pa se ti je le šlo za življenje,« je dejal magister.

»Kaj zato,« je menil Žolna. »Saj ni nobena taka dobrota.«

Postal je tegoben in je pil hlastno. Magister ga je vprašal, kako da ga je zaneslo do Rima. Tedaj je Žolna povedal.

»Takrat,« je dejal, »ko si me ti v Ljubljani preskrbel za pot, bi bil kmalu našel svojo srečo. Popijal sem še nekaj dni po Ljubljani. Z zadnjimi novci pa ves trezen sem zašel v neko predmestno krčmo. Krčmarica je bila mlada vdova, pa sem ji moral biti všeč. Teden dni me je hranila, jaz pa sem ji pretakal vino v kleti. Kar odkrito me je pohvalila, da delam,

kakor gre, in je beseda dala besedo. Zmenila sva se, da bi se mogla za pust vzeti. Na delo pust mi je dala celo denarja, pa rekla, naj grem in se po mestu sprehodim in stopim še v cerkev pa se Bogu priporočim. Obljubil sem in šel, pa me je sam vrag vrgel, ko sem se vračal v beznico ob poti, da sem se zasedel vso noč, prepil nato še vso nedeljo in prišel šele v ponedeljek k svoji dobrotnici. Nič ni rekla. Dala mi je jesti in potem sem se naspal. Ko pa sem prišel v torek v klet, je že tam drugi vino pretekalo. Vdova pa mi je rekla, naj grem zbožgom. Jokala se je; naj ostanem, pa ni hotela več reči. Pa sem šel. Kaj sem hotel drugega?»

Pripovedoval je nadalje, da je šel čez Gorico in bil nekaj časa vratar pri glavarju Hanibal d' Eckhu, nato vrtnar pri grofu Strassoldu in končno hlapec pri nekem duhovniku na Vipavskem, vse dotlej, dokler ga niso spoznali, da nima obstanka. Potem je potoval v Italijo, stradal, našel kruha v Bologni pri bogatem meščanu, kateremu je učil tri sinove, šel nato z nekakimi pevci in glumači na pot in prišel v Rim, kjer je našel zaslužka pri nekem slikarju, ki je pred mesecem dni umrl.

Magister je z bridkim občutjem poslušal zgodbe mahedravega človeka. Saj so nekako sličile njegovim nekdanjim lastnim doživljanjem. Zato se mu je Žolna smilil in je dejal:

»Jernej! Saj je greh, da se tako zametuješ.«

Žolna ni odgovoril. Zamizal je in se delal, kakor da dremlje. Tegobno je rekel nato:

»V Italiji ni nič zame. Ko okrevam, otresem prah pa pojdem nazaj proti severu. Med Nemci bom morda le našel kaj pripravnega posla zase. Potrudil se bom.«

»Potrudi se!« je pritrdil magister. Nič ni več vedel, čemu naj se še dalj mudi v prostoru, ki je kahal zoprne vonje, da so ga dušili in mu vzbujali občutje gnusa in željo, da bi že dahnil v svetlo luč in dan. Tedaj pa je vprašal Žolna, kaj je pa magistra privedlo v Italijo. Magister ni sprva vedel, kako bi se zaupal prepalemu znancu. Zdelo se mu je, da bi ga oni niti ne umel.

»Si gotovo še vedno v škoflji službi?« je vprašal Žolna.

»Sem,« je povedal magister in dostavil, da je pospremil nekaj škofovih gojencev v šole pri novih menihih.

»Poznam,« je dejal Žolna, »tako dobrih šol ni nikjer več na svetu.«

Izpraševal je po imenih gojencev, ki jih je bil magister privedel, in je nato vprašal:

»Kaj pa ti? Ali boš vedno le škofu magistril?«

»Duhovnik sem,« je tedaj povedal magister. Žolna je ostrmel. Potem je dejal žalostno:

»Prav je, vreden si. Ko ozdravim, te posetim pri daritvi. Kje mašuješ?« Magister je odgovoril v čudni zadregi:

»Mašujem še ne.«

»Kakšen duhovni pa si?« se je zavzel Žolna. »Nimaš še vseh redov?«

»Imam!« je povedal magister in dodal: »Pa saj se boš smejal, če povem, zakaj sem novo mašo odložil.«

»Kaj se bom smejal?« je menil resno Žolna. Tedaj je magister povedal, da si je kot žrtev naložil, da ne mašuje prvič nego v Štanjelu, pa šele, ko izgubi težko nalogo, katero je zaradi Boga in iz ljubezni do bližnjega vzel nase. To trenutje je svoji obljubi še eno prošnjo dodal. Da bo za žrtev odložil svoj prvi dar, pa še za tega nesrečnega izgubljenca Jerneja, da bi vsaj z Bogom spravljen in skesano umrl. Tako je zaključil v sebi in nato povedal, da išče izgubljenega gojenca jezuitske šole, ki mu ga je s prave poti zavel hudoben človek.

»Kdo?« je vprašal Žolna.

»Pavel Skalič, nezakonski sin moje edine in zadnje sorodnice,« je povedal magister.

»Po zapeljivcu sem vprašal,« je dejal Jernej. Magister je povedal za Jurija Stradiota. Žolna ni nič odgovoril. Mižal je in le okoli ust mu je utripalo kakor v krču. Potem pa je odprl oči in dejal mirno:

»Jurija Stradiota jaz poznam!«

* * *

»Poznaš ga?« je vzkliknil magister in se silno vzburl. Pljunil je in prijel Žolno za rame in ga stresel. »Povej, kje je? Ali je mladenič Pavel z njim? Jernej, govori, za božje ime!«

»Izpusti me,« je odvrnil mirno Žolna, »in ne suvaj. Ranjen sem. Boli.«

Magistru so se povesele roke in je dejal prestrašeno:

»Odpusti, kar pozabil sem.«

Po kratkem molku je dejal Žolna:

»Jurija poznam, sem dejal. Celo pil sem nekajkrat z njim; a da sem mu prijatelj in da mi je všeč, ne misli.«

»Ne mislim, Jernej!« je povedal nestrpno magister. »A povej mi zanj.«

»Stradiot torej ti je zavel onega mladega sorodnika, ki si o njem govoril v Ljubljani?« je vprašal Žolna.

»Zavell!« je povedal magister. Nato je pripovedoval, kako se je z njim sestal na Krasu, kako ga je oni obdolžil, da je njegovo bivališče izdal tomajskemu vikarju, ki ga je podil, kako je počel sovražiti, kako je izpovedal, da je oče onega gojenca Pavla. Še je navedel, kar je vedel od štanjelskega vikarja in od očetov redovnikov v dijaškem kolegiju.

Tomajski je bil tedaj predal Jurija štanjelskim grajskim, kjer so ga zaprli. Pa je ubegnil, pri čemer mu je pomagala dekla Polona, ki je nato izginila iz grada. Jurij je našel zavetja pri gozdnih plemičih, ki so naklonjeni novi veri. Ti so mu tudi oskrbeli pisma in denar, da je mogel iti v Rim. Prav tisti dan, ko bi bil imel gojenec Skalič slovesno obljubiti, da bo pokoren vsem naredbam šolskega reda, je nastopil Jurij kot njegov oče. Govoril je zelo samozavestno, celo grozil je, da se bo pritožil pri protektorjih zavoda, pri kardinalih, in da bo javno razglasil za nasilje, če redovniki takoj ne odpuste Pavla iz svoje šole. Imel je pisma goriških in rimskih gospodov. Očetje redovniki so bili pred leti že doživeli podoben slučaj. Verovali so poverilnicam Jurijeve in se vdali. Pavle je šel z očetom. Tako je pripovedoval magister. Žolna je miže poslušal, kakor da dremlje. Ko je oni utihnil, je dejal:

»Ali meniš, da ima zares zaslombo pri močnikih, ali pa se je le bahal?«

»Vem,« je odvrnil magister. »Poznam plemstvo. Z gosposko vero drže. Strašni so njim, ki jih vsaj mirno ne trpijo.«

»Smešni ljudje!« je menil Žolna. »Sem mislil doslej, da so vse to le učene muhe iz knjig preobjedenih ljudi. Kaj mislijo gospoda vendar? Lutherus da bi odrešil svet? Vampež, ki sam svojega mesa ni znal odrešiti.«

Magister je prikimal in dejal:

»O kako mi je všeč, da te čujem tako govoriti!«

»Kako neki pa naj govorim?« se je ujadil Žolna. »Mar sem imel pijano ali pa prismojeno mater?«

Nekako ganotje se ga je polastilo in je dejal bridko:

»Le škoda, da mi je prezgodaj umrla! Zdaj bi bil drugačen človek.« Nato pa je dejal in vprašal o Juriju:

»S čim pa meniš, da se boš s Stradiotom pomeril? Ali tudi imaš kaj priporočilnih pisem?«

»Škoflje pismo, formatam, da sem svečenik,« je odvrnil magister, »pa zaupanje v Gospoda Boga.«

»Treba ti bo tudi pesti,« je menil nekam bridko pomilujoče Žolna.

»Pesti imam,« je menil magister, »z orožjem se pa ne bom. Sem posvečen. A odneham ne prej, dokler otroka ne otmem.«

»Otmeš?« je zazehal Žolna, »ali ga skuša končati?«

»Umej satana!« se je vzburl magister. »Dušo mu bo skušal pogubiti, če mu že ni.«

Glas mu je zadrhtel. Izvlekel je zadnje Pavlovo pismo in dejal:

»Otrok je bil angel; poslušaj, kako je pisal. Potem sodi!«

Žolna je zopet mižal. Krog ust mu je ležal rahlo zasmehljiv nasmeh. Magister pa je bral Pavlovo pismo, bral o velikem domotožju otrokovem, o veliki in edini njegovi bolesi. Noben oče ne bi bil bral s toliko bridkostjo in ljubeznijo pisma, ki bi ga mu bil pisal pravi sin.

»Zdaj pa pomagaj, Jernej,« je zaključil, »povej mi zanj!«

»Jurij je nevaren človek,« je menil Žolna. Povedal bi bil tudi, zakaj tako sodi o Stradiotu, kako in odklej ga pozna; pa mu magister ni dal:

»Naj bo nevaren,« je vzkliknil, »prav zato!« In razvnel se je: »In če je kakor levijatan, jaz grem nadenj!«

»Greš?« je očitno prijalo Žolni.

»Grem in Bog me bo podpiral,« je dejal magister; »Bog, ki mi je misel vdahnil, naj sličim Dobremu pastirju, naj sem sam pastir in grem za izgubljeno ovco; naj sem dobri pastir in nikak najemnik, ki se volka boji.«

Prestal je za trenutje, da je nato planil še bolj živo:

»Pa daj, Jernej! Povej mi že zanj!«

»Če je še, kjer je bil,« je menil Žolna. »Pojdi k cerkvi svete Lucije »pri temnih prodajalnah«. Tam boš takoj opazil na levi visoko hišo, kaj vem, čigava je. Nad vrati je obesek ribe soma. Tam vstopi. Ali boš našel?«

»Bom,« je vzkliknil magister in trenutno pustil Žolno. Planil je čez dvorišče in mimo krčmarja »pri treh bo«. Ta se je obesil nanj in klical:

»Gospod, kaj misliš? Za tri si jedel, ali ne misliš plačati?«

Magister mu je vrgel nekaj denarja in se ga otresel. Nekaj minut pozneje je že bil v hiši, kamor mu je povedal Žolna. Preprašal se je do pravih vrat. Stara ženica mu je odprla.

»Jurij Stradiot,« je dejal magister, »un mio fratello — moj brat!«

»Dio — Bog!« je vzkliknila ženica. »Koliko nesreča. Včeraj je odpotoval.«

»A kam, gospa? Za božje ime!« je vprašal magister.

»Dio lo sa — sam Bog ve!« je rekla žena.

4. »Volk«.

Magister se je vrnil ves potr k Žolni in mu povedal, da Jurija ni več v Rimu. Žolna je odprl dremave oči, zazehal in dejal:

»Deješ, da ga ni več?«

»Včeraj je odpotoval,« je povedal magister. Žolna ni odgovoril. Mižal in dremal je ka-

kor prej. Le krog ust mu je igralo nekam porogljivo. Čez trenutek pa se je suhotno zasmejal in dejal:

»Učen si in pošten, prebrisan pa nisi.«

»Kako meniš?« je vprašal magister.

»Menim, da nisi prebrisan,« je ponovil Žolna. »Stradiota ne poznaš.«

Utihnil je. Magister je prosil:

»Jernej, svetuj mi vendar, kako naj ga iščem.«

Žolna je začel nekam navidezno brezmiselno šteti:

»Prva je krčma pri »Minotavru,« druga je pivnica »pri rimski volkulji,« tretja pa je pri »Gladijatorju,« v četrti sem ga videl le enkrat.

Prestal je in dejal hladno vsakdanje:

»Pojdi in ga išči, kakor sem štel!« Če ni v prvi krčmi, je v drugi znan, če ni v drugi, je v tretji. Če še v tretji ni, stopi za deset stopinj naprej v četrto.«

»In da ga tam dobim?«

»Neumno si zvedav!« je menil leno Žolna. »Dobiš! Morda ga dobiš. Morda ga tudi ne, ker je lahko že v peti krčmi, ki slučajno zanjo ne vem. A izvedel boš kaj več o njem, kolikor ga poznam.«

Prestal je zopet in nato pripomnil:

»Strasten človek je. Prav nič ne skriva in ne taji, da črti papeža in svečenje. Spozabil se je gotovo, govoril sovražno, zabavljal. Pa ve tudi, da gre vsaj v Rimu držati jezik. Imajo versko inkvizicijo pa biriče.«

Magister je umel. Takoj se je odpravil spet na pot. Iskal je po mestu in zašel. Medtem se je dan nagibal. Magister je spoznal, da se utegne vrniti v zavetišče prepozno. S težkim srcem se je odločil, da bo odložil iskanje za drugi dan. Nato je podvžal domov. Prišel je vendar prepozno. V zavetišču so že bili zaprli. Ni hotel biti nadležen in čutil je tudi, da ne bi znal vratarja priklicati. »To noč prebijem kjerkoli,« je pomislil in blodil po temotnih ulicah. Utrujen in nekam preplašen v nepoznanem svetu se je naposled odločil, da bo kje sedel. Res je našel temotno stopnišče pred zaspuščeno cerkvico. Tam je sedel. »Štiri sto cerkva je v svetem mestu,« je vedel, »Bog le vedi, kateremu svetcu je ta posvečena, ki pred njo sedim, da bi se mu priporočil in ga poprosil za varstvo pri Bogu, da srečno najdem kar iščem.« Začel je moliti. Med molitvijo je zaspal.

Vzdramilo ga je občutno hladno jutro, ki je bilo počelo polzeti preko Tibere in visokih streh v ozke in strahotno mrtve ulice. Vstal je, se ugreel v hoji in našel kmalu pred cerkev Svete Lucije »pri temnih prodajalnah«, kjer se je zopet spoznal. Hitro je nato našel krčme, ki mu jih je bil označil Žolna. Ne v prvi ne v

drugi ne v tretji se niso spominjali nikakega človeka z bledim licem, votlimi očmi in črno brado. Kaj močno razočaran je stopil magister nato še v četrto gostilno, ki se je zvala »pri Petrovem mornarju«. Naročil je merico vina. V kotu je zagledal sliko Matere božje. Pred sliko je gorela oljnata luč. Krčmar je bil tršat, širokokrak človek in navidez strašno pohleven. Komaj pa je magister omenil človeka, ki ga je iskal, ko je krčmar ves zasinel v zagoreli obraz in se vrgel okretno na gosta, ga zgrabil za vrat in vikal:

»Ha? Njegov prijatelj si? Prijatelj prekletemu, ki mi je ljubo nebeško Mater psoval? Biriči, he biriči!«

Magister je s težavo dopovedal, da Stradiota ni noben prijatelj, nakar ga je krčmar izpustil in mu zaupal, da je že »svoje storil«, in če hoče gospod onega »prekletega« najti, naj kar gre po treh ulicah navzdol in potem mimo hiše, kjer domujejo »bratje ubogih kaznjencev.« Tam mu bodo pokazali hišo, kamor sodijo sramotilci svete vere in svetcev.

Magister je povedal, da je že iskal Stradiota na domu, kjer so mu pa povedali, da je odpotoval.

»Birbante! Lopov!« se je razjadil verni krčmar, sprevidevši, da je potem takem zasmehovalc njegove svete podobe ubegel. Magister ga je zapustil vsega razjarjenega in nepotolažljivega. Ni vedel sicer nič več kam. Znašel se je nehote pred krčmo »pri trojnem bo«. Stopil je k Žolni in mu povedal, kolikor je bil dognal. Žolna je bil slabe volje in je menil kratko in bridko:

»Išči! Mene pa pusti, da se odpočijem.«

Znova je magister begal iz ulice v ulico. Našel je bil sled, pa jo zopet izgubil. Solnce mu je palilo na glavo. Ni iskal pri hoji sence. Le tedaj, ko se mu je od žeje jezik že lepil na nebo, se je krepčal ob vodnjakih, ko je šel slučajno mimo njih. Od neprestanega beganja v solnce in brez jedi je tako oslabil, da so se mu začele kaliti oči in je videl vse pred seboj kakor skozi rdečo kopreno. Omotičen je omahnil na neke stopnice in strmel izgubljen okoli sebe. Sočutna ženska se mu je približala in ga vprašala, ali je bolan. Ni odgovoril. Tisti trenutek pa je nekaj premagalo vso njegovo slabost. Onstran prostornega trga je videl spešiti sumljivo znanega človeka. Za trenutek je bil potni okrenil glavo v smer proti magistru. Magister ga je spoznal. Bil je Stradiot. Živo se je pognal za njim. Oni je izginil v množici. Magister ga je bil prezrl in iskal, da li je stopil Stradiot morda v kako vežo ali pa zavil v stransko ulico. Lotevala se ga je strašna ljutost. Solze so mu hotele navreti v oči. Sama mega sebe je grdil s psovskami, da je tepec, ne roda in mevše. Obenem je molil krčevito:

»Gospod Jezus! Dobri pastir! Tak pomagaj! Saj vidiš, kakšen sem! Naj najdem, naj otroka otmem...«

Sredi molitve je utihnil. Z nagnjeno glavo in z očmi, uprtimi v tlak, mu je zdajci prihajal Jurij Stradiot naproti. Magister ga je počakal. Jurij je stal le še dva koraka pred njim. Tedaj je viknil magister:

»Prijatelj, stoj!«

Jurij je sunkoma dvignil glavo, osupnil in prebledel. Potem pa mu je sinilo v očeh zaničljivo in sovražno.

»Magister!« je zinil zasmehljivo. »Kaj iščeš?«

»Pavla Skaliča!« je dejal magister.

»Ali vem zanj?« je vprašal oni še vedno porogljivo.

»Lažnivec!« je kriknil magister in mu ves iz sebe položil roke na rame.

»Ti?« je zategnil Stradiot skrajno pomilovalno. Izvil se je magistrovi roki, se ozrl na okoli, popadel zdajci sam magistra in zaklical:

»Aiuto, amici — pomagajte, prijatelji! Držite, primite skrunilca svete podobe!«

»Volk!« je zahropel magister z besedo za osovražene dijaške pazitelje. A že ga je držalo nekaj ljudi. »Sliki Matere božje je iztaknil oči,« je sokolil z lažjo Stradiot ljudi.

»Laže se!« je še vzkipek magister. Potem mu je padlo nekaj težkega na glavo in je izgu bil zavest...

* * *

Zavedel se je in čutil, da mu lije kri čez obraz. Krog njega so se gnetli ljudje, nekdo ga je suval pod rebra in vikal:

»Vstani, pasji sin, in hodi z menoj!«

Magister se je dvignil. Ljudje so ga pehali, da ni vedel kam. Bilo mu je strašno hudo.

»Acqua — vode!« je prosil.

»Žvepla in smole pač« se je porogal nekdo. Magister je menil, da je prišla njegova zadnja ura in je začel zmedeno moliti. Tedaj pa so se ustavili ljudje, ki so ga gnali, in stopili naražen. Magister je zagledal pred seboj sivega duhovnika.

»L' amico dei poveri incarcerati — prijatelj ubogih kaznjencev«, je čul pripomniti nekoga z velikim spoštovanjem. Duhovnik je vprašal ljudi, čemu ženejo magistra. Povedali so, kako kor so izvedli in verjeli Stradiotu. Ko je zopet slišal obtožbo, je zaklical magister bridko:

»Prečastiti, ne verujte tega. Duhovnik božji sem. Kako bi mogel skruniti!« S kratko besedo je nato povedal, kako ga je bil očrnil Stradiot. Duhovnik je poslušal in se ozrl po ljudeh.

»Prijatelji, ali ste čuli?« je vprašal. »Kaj pa, če ste nedolžno ovco pograbili in volka izpustili?«

Zamahnil je pomirljivo z roko in dejal:

»Zmotili ste se pač. Pojdite vsak za svojim poslom. To krivico Vam bo Bog rad odpustil, saj niste grešili namenoma.«

Ljudje so se pohlevno razšli. Duhovnik pa je vzel magistra pod roko in ga vedel v bližnjo hišo. Tu ga je omil in obvezal. Potem mu je dal piti. Magister se je izkazal z duhovniško formato in pripovedoval natančno svoj doživljaj in še vse prejšnje. Stari duhovnik je z zanimanjem poslušal. Ko je vse izvedel, je dejal:

»O, kako rad bi ti pomagal! A kaj premorem? Sem predsednik bratovščini duhovnikov, ki skrbe za nesrečne jetnike. Oni pa, si dejal, ima mogočne varuhe.«

Magister je pritrdil. Potem je povedal, da je preverjen, da hoče spraviti Stradiot Pavla Skaliča na kako visoko šolo. Če bi on zato vsaj kako priporočilo imel, da bi laže povpraševal po dijaških društvih in zavodih, v dijaških bursah in nacijah, po beanijah in kontubernijih, pri rektorjih, konzilijarijih in učiteljih. Duhovnik je prikimal pritrjuje. Nato je vprašal, kje magister stanuje. Magister je povedal.

»Čakaj tam do jutri name!« je dejal duhovnik in ga odslovil, ko se je bil prepričal, da si je ranjeni opomogel.

Magister je šel in našel Žolno; povedal mu je, da je Stradiot v Rimu. »Vidim«, je dejal hladno Žolna. »Rana na čelu te priča.«

»Volk je, lopov,« je povedal magister bridko; »sam ni udaril, naščuval je druge.«

»A to pot je zapustil prav gotovo Rim,« je menil Jernej, vstal in rekel magistru, naj leže, dokler se sam ne vrne.

»Kam?« je vprašal magister, čudeč se in kratko.

»Saj moram! Za te grem oprezovat, ki si neroden,« je dejal bridko Žolna in šel...

(Dalje.)

Korzo na Reki.

M. Milanič:

Reški razgledi.

V tihem poletnem jutru, ko se je komaj začelo oglašati petelinje petje po bistriških vaseh, so se zbirale gruče romarjev. Počasi se je sprevod pomikal naprej med prepevanjem romarskih pesmi in molitvami. Pri Pirmanih je bilo glavno počivališče. Pred gostiščem je vodnik romarjev še glasno zamolil: »Še en očenaš, da bi nam sveti Mihael pri sodbi božji odvagal!« Še dve uri hoda in zableščalo se je morje, ob njem bele vrste reških hiš. Romarji so si na Reki spočili, si ogledali mesto pa se odpravili čez Rečino proti trsatskemu griču, kjer se Marija morska zvezda smehlja in tolaži.

Tako je bilo v starih, lagodnih časih. Danes je romar, ki potuje iz Pivke na Trsat peš, prava bela vrana. No, jaz sem se letos pomaknil z vozom. Ko smo pustili za seboj Jelšane, smo začuli govorico, ki ima hrvatski prizvok, a v naslednjih vasicah je že zvenela čista, melodijozna hrvaščina. Dobrih šest ur smo se vozili, pa smo zagledali Reko, ki je zdaj glavarica dežele, pod katero spada bistriški okraj. Pa smo jo že kot otroci poznali, ko nam je stara mati nosila iz velikega mesta ob morju pomaranč. In naši sosede so hodili vsak ponedeljek v reško ladjedelnico in se trudni, a z lepimi denarci vračali ob sobotah ponoči. Pa tudi naših deklet služi na Reki precej. Zato nam je Reka kar domača.

Na pobočjih, kjer sedijo reške hiše, so v davni gospodarili Liburni, drzni mornarji in roparji. Ko so Rimljani zavzeli istrsko obalo, so se lotili tudi naselbin ob Kvarneru in ustanovili na tleh, kjer stoji zdaj Reka, utrdbo Tarsatica, ki je stražila važno vojaško cesto, tekočo iz Ogleja v Senj. Ko se je rimsko cesarstvo razvalilo, je Reka prišla v oblast Bizantincev, potem Langobardov, potem Frankov. V 7. stoletju so se naselila v Istri hrvaška plemena in pogledala čez Učko in Velebit tudi na Kvarner. Karel Veliki je l. 800. dal Tarsaticum oblegati in potem porušiti, da maščuje svojega vojvodo Erika, ki so ga domačini izdajno ubili na trsatskem gradu.

Polagoma so preostali prebivalci ob Rečini sezidali novo naselbino in ji dali novo ime: Reka. Leta 1028. so jo dobili v dar oglejski patrijarhi, ki so jo pozneje oddali puljskim škofom. Tem je moralo mesto dajati vsako leto enega konja, enega sokola in dva psa belina. Leta 1300. so zavladali nad Reko devinski grofje. Nad Trsatom in otokom Krkom pa so vladali domoljubni hrvatski grofje Frankopani. L. 1365. je prišla Reka pod oblast nemškega cesarja Friderika III. V tej dobi se Re-

Cerkev Iurške Matere božje na Reki.

ka obda z obzidjem, prezida stolnico, postavi cerkev sv. Jeronima (1315.) in zadobi široko samoupravo. Na čelu mesta je stal cesarski kapitan, občinske zadeve pa so upravljali mestni svetovalci. Ko je zazvonil zvon iz mestnega stolpa, se je zbral občinski svet v mestni hiši (na sedanjem Koblerjevem trgu) in razsojeval pravde, sklepal o mestnih potrebah in koval prošnje in pritožbe na cesarskega kapitana. Sto petdeset let je Reka živela pod kraljstvi cesarskega orla. Mogočna beneška republika si je že bila osvojila dalmatinsko obalo, istrska obrežna mesta in kvarnerske otoke, a Reka je iztrgala Avstriji šele l. 1508. Na trgu pred stolnico je reško ljudstvo priseglo zvestobo Benetkam in beneški dož je slovesno obljubil, da mesto ohrani vse stare svoboščine. Pa že leto zatem je senjski ban Andre Bot udrl s hrvatskimi brambovci na Reko in jo zasedel. Toda že istega leta so Benečani z močnimi silami napadli mesto, ga zasedli, opleni in zažgali. Poveljnik beneških čet Angelo Trevisan je poročal beneškemu senatu: »In nikoli več se ne bo reklo: »tu je Reka«, marveč samo: »tu je bila Reka.« Pa se je motil, zakaj komaj osemnajst let pozneje (1527.) je mesto že spet samostojno živelo in si uredilo notranjo ustavo. Reka se spet dvigne, a je tistihmal bolj tržiču podobna kot mestu.

Vekoviti boj, kdo bo gospodaril na Jadranskem morju, ali ljudstvo na večerni strani ali ono na severni in vzhodni obali, se nadaljuje. Reka ta boj živo občuti, ko se prikažejo na Kvarneru brzozadrnice z Uskoki. »Čuvaj se senjske ruke!« gre njih bojni krik po Dalmaciji in sega do prestolice sv. Marka. Begunci, ki so ušli izpod turške strahovlade, so se naselili na dalmatinski obali. Središče so imeli v Senju. Uskoki so bili drzni mornarji in bojevniki, ki so služili Avstriji kot napadalna pomorska četa proti Turkom in proti beneški republiki. Napadali so beneške ladje, ropali beneška mesta v Istri in živeli od meča. Benečani so pošiljali nadnje bojna brodovja in močne čete, pa jih dolgo niso mogli ukrotiti.

Trg kraljice Helene.

Da se maščuje nad Uskoki, je republika poslala l. 1614. na Kvarner tri galere, ki so opustošile Reko, Opatijo, Lovrano in Volosko. Ko pa je Avstrija ob sklepu miru z Benetkami zatrla uskoštvo, je za Reko napočila dolga doba miru. Cesar Karel VI. dovoli Reki l. 1719. prosto luko, istega leta kot Trstu.

Zelo se povzdigne veljava Reke, ko izda cesarica Marija Terezija 23. aprila 1779. odlok, ki je podlaga za 130-letno samostojno življenje mesta. Reka dobi pravice posebnega državnega telesa, ki je naravnost pridruženo Ogrski in tvori s Hrvatsko tretji sestavni del svetoštefanske krone. Reka postane državnica v ogrski državi. Ta samostojnost ni le papirnata, marveč tako močna, da morajo avstrijski cesarji, ko hočejo spremeniti nasledstveni red cesarske rodovine, vprašati reški mestni svet za priznanje te spremembe. V tej dobi začne mesto cveteti, se večati, stari mestni zidovi padajo (l. 1775.), pridne roke zasuvajo morje med Rečino in sedanjo železniško postajo, na obali vstanejo nove hiše novih reških bogatašev, veletrgovcev. Koncem 18. stoletja šteje Reka 7000 duš, kar je za tiste čase veliko. Že se v mestu kažejo prve kali sodobne ljudske prosvete. L. 1765. se odpre prva ljudska šola, leta 1779. prva tiskarna.

V letih 1809.—1893. je bila Reka pod Francozi, in sicer je spadala pod kraljestvo Ilirijo. Leta 1813. so jo angleške bojne ladje obstreljevale; v cerkvi sv. Vida je še vzdana topovska krogla, ki je tedaj zadela svetišče. Ko je l. 1848. počila ogrska vstaja, so Reko zasedli hrvatski brambovci pod generalom Bunjevcem. Nad vso Avstro-Ogrsko je zavladal trd absolutizem, ki je trajal skoro do l. 1867., ko se je sklenila nagodba med Avstrijo in Ogrsko. Reka je spet zadobila stare pravice »državnega mesta«. Madjari so sezidali železnico do nje ter povečali luko. Mesto je jelo silno naglo rasti. Vanj so pritekali delavci iz hrvatskega zaledja, iz Istre ter iz bistrške deželice, ki visi proti Reki. Iz Italije pa so se naseljevali večinoma obrtniki. Tudi madjarski živeli

se je jel precej naseljevati. Po štetju, ki ga je l. 1910. izvršila reška mestna občina, je bilo v mestu 23.283 Italijanov, 15.731 Hrvatov, 3.937 Slovencev ter 3.619 Madjarov. V mestu sta bili dve srednji in 11 ljudskih šol, ki so bile vse italijanske. Nekaj let je bila na Reki hrvatska gimnazija, ki pa se je l. 1905. preselila na Sušak.

No, pa se sprehodimo po mestu! Če hočeš po Reki, moraš imeti izvrstna pljuča in dobre noge. Pot gre gor in dol, v hrib in v globel. Ravna je, kolikor vem, le ena cesta, tista, po kateri teče cestna železnica. Od stare, zgodovinske Reke so ostali le redki sledovi; hiše so moderne, lice mesta je sodobno. Če kreneš od postaje proti sredini mesta, se nehote ustaviš pred lepo cerkvijo lurske Matere Božje. Začeli so jo l. 1905. graditi kapucini hrvatske province, posvečena pa je bila šele letos. Kapucinska cerkev je bila od nekdaj zelo obiskovana in še danes zahaja tja večina naših deklet, ki služijo na Reki. Želeti bi bilo, da bi se jim uslišale prošnje, da zadobijo dušno hrano v materinskem jeziku. Kapucini so pred vojno zelo živahno delovali. Ustanovili so lastno tiskarno »Kuća dobre štampe«, ki je izdala vrsto poučnih in leposlovnih knjig v hrvatskem jeziku. Tu se je tik pred vojno in med vojno tiskal znameniti dnevnik »Riječke novine«, ki sta ga urejevala dr. Eckert in dr. Rogulja, dva velika hrvatska katoličana, ki sta žal oba mlada umrla. Zdaj je samostan prešel v last beneške kapucinske province.

Nekoliko višje nad cerkvijo stoji škofijski dvorec, dar italijanske vlade reškim škofom. Reka je namreč postala sedež škofije šele l. 1926. Tam gori na Belvederu se pa prijazno ozira na morje nova hiša, kjer se šolajo naši dečki za duhovne. Dal Bog, da bi nekoč bili goreči služabniki Bogu in svojemu ljudstvu!

Najlepši del mesta se prične od škofijskega dvorca dalje. Kmalu se nam odpre gosposki Trg kraljice Helene. Sredi njega se blešči veliko sidro z verigo. To je spominek z bojne ladje, ki je 4. novembra 1918. prva pripeljala italijanske vojake na Reko. Od tu se nehote obrneš proti morju. Pred teboj se razprostira moderno pristanišče s pomoli, obširnimi izkladišči in zalogami. Pristanišče ima to posebnost, da tudi največja ladja lahko pride do suhe zemlje, zato je izlaganje blaga zelo olajšano. Pred vojno, ko je bila Reka edina pomorska luka ogrskega kraljestva in Hrvatske ter je imela zaledje z 18 milijoni prebivalcev, je bilo v pristanišču sila živahno. Leta 1913. se je v reško pristanišče uvozilo za 1.330.000 ton blaga, izvozilo pa za 520.000 ton. Blago, ki je šlo l. 1912. skozi reško pristanišče, je bilo vredno okoli eno milijardo zlatih kron,

Po vojni je promet zelo upadel in mesto je začelo hirati. Zato je vlada dovolila Reki izredno svobodo, ko jo je letos proglasila za carine prost pas, kar je prebivalcem v veliko olajšanje. Zdaj se na Reki ceno živi.

Pa oglejmo si še reške cerkve! Zelo lepa je cerkev sv. Vida, reškega zavetnika. Pročelje je posneto po onem cerkve Marije Snežnice v Benetkah. V notrini nosi osem mogočnih stebrov kupolo. V tej cerkvi se hrani križ, o katerem legenda pripoveduje: Nekega dne so igrali na trgu pred cerkvijo za denar. Neki mož, po imenu Peter Lončarič, je vedno zgu- bljal. V divji jezi zgrabi za kamen in ga za- luča v razpelo. Pa glej, iz strani Gospodove priteče curek gorke krvi. Od tedaj so to raz- pelo posebno častili. Blizu šentviške cerkve na Mestnem trgu stoji cerkev sv. Jeronima, ki je baje bil po rodu Dalmatinec. Zidali so jo v 14. stoletju. V nji je pokopan grof Hugo IV., zadnji mogočnih gospodov devinskih. Zelo stara je cerkev Marije Vnebovzete; Re- čani ji pravijo »dom«. Stala je že v 11. sto- letju. Do leta 1782. se je okoli nje razprosti- ralo mestno pokopališče.

Reka ima še pravoslavno cerkev, prote- stantsko cerkev ter kar dve židovski shod- nici, kar pač kaže, kako so se v tem bogatem trgovskem središču zbirali ljudje raznih ver in jezikov.

V mestu je nekaj lepih palač. Najlepše je pač gledišče Verdijevo. Znamenit je vladni dvorec, okusna stavba v preporodnem slogu. Tu se je odigravala najnovejša zgodovina Reke. V dvorcu je stoloval Gabriele D'An- nunzio, ko je s svojimi legionarji držal Reko, v njem je sedela začasna vlada neodvisne reške države. Zdaj je tu prefektura. Na Mest- nem trgu se dviga mestna hiša, nekdanj avgu- štinski samostan. Ob cesti, ki vodi od vlad- nega dvorca do pokopališča, se vrstijo mo- derne stavbe in prijazni gradiči.

Preden krenemo proti domu, ozrimo se na morje! Pred nami se belijo obrisi kvarnerskih otokov, na desni strani gora Učka, glavarica istrskih vrhov, ob nje vznožju pa se vije rajski pas Liburnije, večno zelena obala, po- sejana z vilami, ki kukajo iz vrtov lavra in cipres. Tu so Moščenice, prijazna Ika, Lo- vrana in Opatija z licem svetovnega letovišča. Za Reko se vzpenjajo kraški bregovi, za njimi pa valovijo vrhovi dinarski, nad njimi Vele- bit. Tam onstran Rečine pa gleda na morje Majka božja s Trsata, ob njej pa strmijo očr- nele razvaline frankopanskega gradu in sa- njajo o bojih in stari slavi, sanjajo o Jadranu, po katerem hrepeni toliko narodov.

Mirko Avsenak:

Vzhod mesečine.

Po zemlji Marija hodi, hodi
vse dni in vse noči;
po cestah, po hišah hodi,
za Jezusa duše lovi.

Nekatere v bolečini ujame,
nekatero sred toplih noči,
nekatero v ljubezni ujame
ali v samotni grenki.

Marija, Marija, še mene ujemi
v drobno belo roko;
glej dušo mojo: na zid se je naslonila
in več ne ve, kam poti gredo.

Hvalnica za mladost.

Pevajmo, bratje, pevajmo,
da se bo čulo do neba,
da nas bo čul sam dobri Bog,
da bo svojih vesel otrok!

Pevajmo, bratje, pevajmo;
toliko sreče vsul je na nas,
da komaj nosimo božjo čast,
da komaj nosimo božji kras!

Pevajmo, bratje, povejmo mu:
srečen je, srečen je Tvoj otrok,
hvali Te, poje Ti, pleše Ti rod:
dal si mladost, dal si mladost.

Popoldan.

Kadar je najvišje solnce, je največja megla.
Ko pa se upeha razbeljena luč,
skozi njo in skozi obupno meglo
prihaja mir kot fasada tempelska
in vsa pota v bronast kip rasto.
Takrat vse pesmi kvišku vzpno roke
in nebu, staremu graditelju, pojo.

Ženin.

Prečudno svetla je soba nocoj.
Prav blizu, prav blizu nekje hodi Bog nocoj,
in kdor ga pokliče, tam postoji;
kjer duša v trpljenju pripravljena
z vero ga čaka in zvesto bedi,
čisto gotovo se rodi.
Prav čisto gotovo se rodi,
tu je, blizu je, o, saj čaka že vse noči na naš
klic.

Molimo za vero sedmerih devic!

Denarja ko listja.

Vesela povest iz ameriškega življenja.

Spisal Peter B. Kyne. — Prevedel France Magajna.

VI.

KER ni imel popoldne nikakih opravkov, je Elmer sklenil, da ubije dve muhi z enim udarcem. Odločil se je, da gre rizarit in da spotoma tje in nazaj obišče nekatere okoličanske kmete in jih naprosi, naj ga pri bližnjih šolskih volitvah podpirajo.

Ko je lovil postrvi, je imel bore malo sreče, mnogo bolj ga je zadovoljil lov na volivne glasove. Obiskal je šest volivcev in vsi so mu obljubili svoje glasove. Štirje med njimi so bili celo navdušeni za mladega milijonarja, ki se navzlic svojemu bogastvu zavzema za blaginjo mladine in posega v javno življenje malega mesta. Prepričani so bili, da Elmer ne bo Pilarcitosa nikoli zapustil, marveč mu še pomagal v razvoju in rasti. Eden med njimi ga je v navdušenosti tlesnil po plečih in vzkliknil: »Elmer, ti si možak! Ni je objesti in oholosti v tebi. Denar te ni pokvaril in te tudi ne bo. Tu imaš roko!«

Elmer se je ves zadovoljen povrnil domov. Ko je zaklepal vrata lope, kamor je spravil avto, se mu je približal novi črnopolti sluga Jasper.

»Neka gospodična vas čaka v sprejemnici, gospod,« je naznanil. »Že ob štirih popoldne je dospela in ko sem ji bil rekel, da ste šli rizarit, je dejala, da vas počaka.«

»Kdo je, Jasper? Ali jo poznaš?«

Jasper je odkimal in mu pomolil posetnico. Elmer se je zamaknil v ime, ki mu je bilo tuje. Na listku je stalo zapisano:

DORICA GEJTVUDOVA,

redna poročevalka »Ameriškega tednika«

New York City.

Telefon 067-978.

245 Rampart Boulevard.

Los Angeles, Calif.

»Moj Bog nebeški!« je zastokal Elmer obupno. »Ali ne bom imel še miru! Kakšna je ta ženska, Jasper?«

Zamorec se je široko zarežal. »Za oči je zelo mična, gospod,« je dejal navdušeno.

»Dobro. Pojdi ji naznaniti, da sem se vrnil in da ji bom na uslugo, ko hitro se nekoliko očedim.«

Ko je deset minut pozneje Elmer vstopil v malo sprejemnico, v kateri ni izza smrti pokojne njegove matere sedela nobena ženska več, je našel Dorico Gejtvudovo sedeti za starinskim klavirjem in mehko igrati Straussov valček. Ko se je bližal, se je zasukala na vrtečem se stolu in vstala, proživši mu v dražestni

zadregi roko. Smehljala se je s plašno odkrito srčnostjo, da bi ji nihče ne mogel očitati drzne vsiljivosti ali česa sličnega.

Elmer, ki je bil za prve vtiske silno občutljiv, je vse to opazil in ni mogel drugega nego občudovati preprosto zaupljivost, ki je časnikarskim poročevalkam neki lastna. Saj je že mnogokrat slišal in čital, da so vsi pisatelji in pisateljice razposajeni lahkoživci, ki so jim stroga družabna pravila navadno deveta briga.

»Tako sem srečna, da vas smem poznati, gospod Svital!« je zagostolela ljubka obiskovalka z glasom, ki je srebrnomilo zaplaval po sobi, kakor da izziva poslednje akorde iz strun starega klavirja. »Ime mi je Dorica Gejtvudova.«

Elmer jo je prijel za drobne prstke in se priklonil. »Sluga mi je že izročil vaš listek, gospodična Gejtvudova. Iz njega razumem, kaj namerava vaš prijazen obisk. Sedite, prosim!« Pokazal ji je naslanjač ob steni. »Žal mi je, da ste morali tako dolgo čakati.«

»Oh, saj mi ni bil dolg čas, gospod Klark. Z vašim psičkom sem se dobro zabavala in pozneje, ko mi je ubežal, sem igrala na klavir. Našla sem tudi nekaj knjig in čitala.«

»Pametno ste storili, gospodična, da ste se poslužili teh skromnih dobrot mojega doma.«

»Prijazni ste, gospod Svital. Vaš klavir, oprostite mi, je prekrasna umetnina, potrebuje pa ugašenje.«

»Tega nisem vedel. Matič mi je pred petimi leti umrla in od tedaj ni starega zaboja nihče odprl.«

»Ali bivate v hiši povsem sami?«

Pokimal je in jo ogledoval z neopaznim zanimanjem. Bil je že prepričan, da je to najzanimivejša ženska, kar jih je bil do danes poznal. Bila je celo lepša od Nelke, dasi ne bi bil Elmer mogel nikoli verjeti, da je kaj takega mogoče.

»Znabiti,« je pomislil, »je le navidezno lepša od Nelke in jo dela tako le njen prikupljivi nastop. Tudi Nelka zna prikupljivo nastopati, a njeno vedenje je nekako ostro in naravno, Doričino je pa videti priučeno.« Oblečena je bila na način, ki bi ga Elmer nikoli ne znal opisati. Kakor moški v obče tako je tudi on le malo vedel o ženski noši; toliko, da je razlikoval med sijajno oblečeno in malomarno oblečeno žensko. Gospodična Dorica Gejtvudova ni bila oblečena sijajno, pa tudi malomarno ne, bila je oblečena — kar je naposled ugotovil tudi Elmer — preprosto a zelo okusno.

Mali rjavi klobuček — pariški vzorec, kajpada — je njenemu mičnemu obrazku izvrstno pristojal. Lase je imela pristrižene in bili so črni in svilnato bleščeči kakor vranja perot.

Ko breskev lepa ličca so človeka mikala, da bi jih pobožal. Le roznata barva teh breskvic je bila tako zala, da je Elmer ugibal, ali je naravna ali umetna. Nosila je rjavo obleko skoroda moškega kroja, svilene rjave nogavice in moderne šolničke s čopastimi jeziki. Jopica se je zgubljal pod široki ovratnik, ki je bil narejen po meri, zelo preprosto, toda brez vsakega madeža, bel kot novozapadli sneg. Rjavo ovratnico si je bila izposodila od »Karelčka iz Kolorada«; imela je še rjave rokavice in rjave oči, polne ognja, izzivajoče in vendar plahe in pohlevne.

»To ti je siničica!« je pomislil Elmer Svital. »Možganov ima, da bi jih posojala. Ameriški tednik najbrž nima poročevalke, ki bi jo z razumom nadkrilila. Slišal sem praviti, da imajo take osebe posebno visoke plače — sto ali dve sto dolarjev na teden ni nikaka izrednost. Lahko si privoščijo lepih oblek. Sicer pa moram reči, da našemljena že ni. Stavim, da bi tudi Nelki ugajala.«

Gospodična Dorica Gejtvudova je tudi ocejnjevala Elmerja, dasi mu ni dovolila, da bi to opazil. »Lep dečko, jeli?« je vprašala samo sebe. »Da, pa lepega obnašanja je tudi, četudi je doma na deželi. Ne kaže, da bi bil bedak, toda plah in precej občutljiv je. V gumbnici ima, kakor vidim, srebrni znak, ki kaže, da je bojevnik iz velike vojne in da je bil ranjen. V desno nogo brez dvoma. Že prej sem opazila, da ji med hojo prizanaša. Obleke si kupuje že narejene. Nekoliko preveč študentskega kroja je v tej, ki jo nosi zdaj. Tudi ovratnica je prekričečih barv, a kaj bi — take so pač danes v modi.«

»Videti je resen in moder, drži se pa gotovo še starih šeg. Stavila bi, da se odkrije, ko vstopi v električno dvigalo, in da v vozu po ulične železnice odstopi svoj sedež starim ženskam. Opazuje me od pet do temena, toda oči so mu otroško mirne in nedolžne; poženja ni videti v njih. Ljubezniv deček si, Elmer! Že si se mi prikupil. Zdaj se pa moram potruditi, da se prikupim tebi!«

Od nekod je potegnila zapisnico in kratek svinčnik. »Dolgočasila vas bom, gospod Svital,« je rekla s smehljajem, v katerem se je izražala prošnja za oprostitev, »do gorkih solz vas bom dolgočasila, to vem, a tako prijazni ste videti, da sem že v naprej prepričana, da mi tega ne boste šteli v hudo. Sicer pa veste sami, da je tak moj poklic. Z dolgočasenjem tujih ljudi si služim vsakdanji kruh. Silim jih govoriti, ko ne marajo govoriti, in če sploh nečejo govoriti, jim polagam besede v usta.«

»Kaj torej želite od mene?« je vprašal Elmer.

»Povejte mi vse, kar se tiče bogastva, ki vam ga je bil zapustil stric, katerega niste ni-

koli poznali! Meni je naročeno, naj vas o tem izprašam in napišem potem živahno povestico, kaj občuti človek, ki je bil včeraj ubožen, danes pa je milijonar. Rada bi čula vaše mnenje o dolžnosti, ki jo ima bogastvo napram svetu. Je-li človeška sreča res samo v denarju — hočem reči, je-li to glavni pogoj za srečo ali ne? Kaj nameravate početi s svojim bogastvom in kdaj? Ali se boste oženili z deklico, ki vas je čakala doslej — oziroma, imate sploh izvoljenko svojega srca?«

»To boste črtali,« jo je opomnil. »Če imam eno izvoljenko ali dvanajst ali nobene, to je samo moja stvar, ki nikogar nič ne briga. Mi dva o tem ne bova niti govorila.«

Gospodična Dorica je ljubko zardela. »Prvi ukor,« je rekla polglasno. »Razumeli boste, da je ta za vas neprijetni predmet za javnost sladčica, ki je najbolj zaželena. Nekateri ljudje radi govorijo o tem, drugi zopet ne. Naša dolžnost je, da tvegamo vprašanje, pa naj se zgodi karkoli. Odpustite mi, gospod Svital. Odslej bova govorila o drugih stvareh. Radovedna sem, kakšno večerjo vam je sluga Petek neki pripravil.«

»Ne vem. Diši po zelju in po slani govedini. Danes je četrtek, kaj ne?«

Gospodična Dorica je živahno pokimala. »Je-li da vam kuha tudi krompir, ki je še v srajci?« je vprašala z zanimivo radovednostjo. Elmer je pritrdil. »Tedaj ste tak plebejec kakor jaz,« je dejala. »Preprosta hrana tekne tudi meni in verujte mi, da sem sedaj lačna.«

»Slabega se izkažem, če ji ne ponudim večerje,« je pomislil Elmer. »Ta pasja noga hoče in želi, da jo povabim k obedu. Vidi se, da je pisateljica in da spada med lahkoživce.« Glasno pa je rekel: »V čast mi bo, gospodična Gejtvudova, če me počastite pri skromnem obedu, toda ...«

»Z velikim veseljem, gospod Svital,« ga je prekinila gospodična Dorica, preden je utegnil svoje povabilo ograditi z raznimi »toda«. »Med jedjo bova prijateljski kramljala in nadejam se, da mi boste povedali o sebi mnogo zanimivega.«

»Po našem običaju bi ne smeli brez spremeljevalke obedovati z neznanim moškim,« je dejal Elmer. »Če se pa za ta pomislek ne posebno brigate, je tudi meni prav.«

»Saj vendar niste nevaren človek, gospod Svital?«

»Jaz ne, gospodična, pač pa se mi zdite nevarni vi,« je pogumno odvrnil Elmer.

Dorica je ob nepričakovanem poklonu ljubko zardela. Brž se je pa osvestila in dejala: »Opazila sem že, gospod Svital, da vas nevarnosti nič ne ostrašijo. Moja dva brata sta se tudi udeležila velike vojne. Eden je blizu Soissona v Franciji padel, drugi se je pa povrnil

domov močno zastrupljen s plinom. Še danes ni zdrav. V Los Angelosu živiva skupaj.«

»Res! Tudi jaz vem, kakšnega okusa je fosgenov plin. Še zmeraj me pljuča radi tega srbijo, pa se mi bodo polagoma le okrepila. Oprostite me sedaj za trenutek, da naročim Jasperju, naj pripravi mizo za dva. Poleg tega mora v vašo čast poskrbeti tudi za nekatere umetniške pritikline.«

Obed je bil preprost in skromen, vendar zelo prijeten in zabaven. Gospodična Gejtvudova je bila duhovita in očarujoča. Biti očarujoča je bila njena naloga, ki jo je znala izborni izpolniti. Pa tudi Elmer ji je v tem pomagal. Pod vplivom njene kipeče osebnosti se je razvnel tudi on in govoril ter zabaval je, da nikoli tako. Dorica ga je izpraševala o najrazličnejših stvareh in odgovarjal ji je, ne da bi se tega niti zavedal. Karkoli je želela vedeti, vse je med pogovorom prišlo na dan samo od sebe. Zala obiskovalka je skoro pozabila, da je tu pod lažnivo pretvezo, tako zelo se je bila uživala v svojo vlogo.

V Los Angelos se je nameravala povrniti z vlakom, ki je zapuščal postajo v Pilarcitosu ob pol enajstih zvečer. Radi tega mu je Dorica po končani večerji svetovala, da bi šla skupaj v kinematograf, če namreč ni zadržan. Ker se je Elmer spomnil, da bo Nelka nocoj večerjala zunaj in ker je vedel, da sam nima kaj početi, je navdušeno soglašal z mislijo, da povede novo znanko v gledališče. Drama, ki sta jo gledala na posrebrani steni kinematografa, je bila nenavadno napeta. Enkrat, ko je dejanje postalo posebno razburljivo, se je Dorica vsa presunjena krčevito oprijela Elmerjeve roke. Očito je bilo, da se tega ni niti zavedala!

Po predstavi sta šla na majhen povečerjek, nakar je Elmer spremil svojo ljubeznivo obiskovalko na postajo. Preden sta se ločila, ji je moral še trdno obljubiti, da pride v Los Angelos v najkrajšem času in da tedaj obišče njo in njenega brata na njih domu ter povečerja z njima. Elmer ji je omenil, da mora v Los Angelos že zato, da si kupi nov avtomobil; seveda bo ves srečen, če bo mogel biti še deležen njene družbe.

Ob prihodu v Los Angelos je Mima, oziroma Dorica Gejtvudova, poročala Karelčku iz Kolorada, da je zlata ribica že na trnku in da ni treba drugega, kot jo lepo potegniti iz vode na travo!

Vlak, ki je odpeljal s seboj gospodično Dorico Gejtvudovo, je utonil v temi, Elmer Svital pa se je s prijetnimi občutki vračal proti svojemu skromnemu domu. Domislil se je, da tako prijetnega večera ni doživel že dolgo let. Seveda, mnogo prijetnih uric je prebil v Nelkini družbi — nikoli ne more trditi, da Nelka ni

ljubezniva in zabavna tovarišica, ampak — presneta stvar — tole deklet iz Los Angelosa je pa le nekaj posebnega! Njena očarljiva ljubkost se od Nelkine tako zelo razlikuje, da ... da ... Elmer se je vdajal prijetnemu občutju, ki si ga ni znal razložiti.

Nova znanka ga je oslepila, kakor da bi bil pogledal v solnce. Vse na njej mu je ugajalo. Kako nedolžno lahkoživa je bila! kako duhovita in šaljiva! Ker ni bilo na njej ni sence osat tega ponosa, se mu je takoj prikupila. Takoj se je znala udomačiti v njegovi družbi. V ničemer se ni brzdala in vendar ji ne more gledati najmanjše reči očitati, da je nedekliško drzna. Na skrivnem se je trudila, da bi mu bila vseč — in to mu tudi je! Rad bi jo še videl.

Elmer je naslednji dan kosil z Nelko in se pogovarjal z njo o volilnem boju, ki ga čaka, če hoče priti v odbor Zvezne visoke šole. Pogovor je deklico zelo zanimal. Elmer ni Nelki — sam ni vedel, zakaj ne — niti omenil, da je prejšnji dan imel v gosteh mlado časnikarsko poročevalko. Nelka se je temu čudila. Prejšnji večer ga je videla, ko je spremljal neznanko na postajo, in slišala je njun smeh. Zaverovana drug v drugega sta šla mimo nje, ne da bi jo opazila. Nelka je tujko bistro opazovala od vrha do tal, posebno pa ji je ostal v ušesu njen razposajeni smeh. Elmer najbrž ni opazil, da je njen smeh malce preglasen, da bi bil popolnoma odkritosrčen.

V torek je Elmer prejel od Absoloma Pika dolgo pismo s podrobnimi podatki o podedovanem imetju. Glavno vrednost so predstavljale stavbe in nekatera stavbišča v osrčju mesta Muscatina, potem pa dolga vrsta hišic v ubožnem mestnem delu, ki so pokojnemu stricu Hiramu prinašala neprimerno visoko najemnino. V ostalem je premoženje obstojalo iz raznih vrednostnih papirjev, kakor delnic raznih cvetočih podjetij, državnih, okrajnih in mestnih obveznic itd. Dalje je bila dokaj visoka svota denarja vknjižena na razna kmetijska posestva v okraju ter na razna poslopja in drugačne stavbe v mestu. Pokojnik je bil tudi lastnik zasebne banke, ki dejansko ni bila nič drugega kot oderuška beznica, v kateri je iz bednih žrtev stiskal bogastvo.

Odvetnik je Elmerju omenil, da omenjeno bančno podjetje lahko takoj proda nekemu krajevnemu denarnemu zavodu, ki bi iz njega osnoval svojo podružnico. Zakaj ta mala banka je imela pomen le, dokler je bil pokojni stric živ, sedaj pa je izgubila znaten del svoje vrednosti. Proda jo pa lahko, če že ne z dobičkom, vsaj ne pod izgubo. Pik meni, da bo najbolje, če stori tako.

Ko je Elmer prečital pismo, je bolj ko kdaj čutil, da si mora res kupiti avtomobil znamke Džoj-Džoj. Pismo je nesel v Trgovsko in kre-

ditno banko ter ga tam pokazal zali in vrli uradnici Nelki. Pismo je tudi Nelko močno zanimalo; dala je Elmerju nekaj nasvetov, na kar ji je slednji naznanil, da pojde drugi dan v Los Angeles kupit lep nov avto znamke Džoj-Džoj. Obljubil je Nelki, da bo ona prva, ki se bo z njim vozila.

* * *

Preden se je Elmer utegnil odpeljati v svojem novem avtomobilu iz prostorov zastopništva, kjer ga je bil kupil, se mu približa stasit vozač v čedni uniformi in se mu ponudi v službo. Gospod, ki si more privoščiti tako sijajno in drago vozilo, je dejal prošilec, se ne sme toliko ponižati, da bi ga vodil sam. Po kratkem premisleku je Elmer prebrisanega mladeniča sprejel v službo in mu določil petdeset dolarjev tedenske plače.

Medtem ko je čakal, da mu iz urada za motorna vozila dospe tablica s številko, je po telefonu obvestil Dorico Gejtvudovo o svojem prihodu. Deklica ga je z veselimi vzkliki pozdravila in brž povabila na kosilo. Povestico o njem je ravnokar dokončala in gotovo jo bo želel on prvi prečitati; saj jo bo lahko jutri odposlala.

Elmer je bil zadovoljen. Zgodbico bo prvi čital. Hvaležno sprejme povabilo in pride h kosilu, čim bo utegnil. Ob eni uri popoldne je lepi novi avto skoro neslišno pribrnel po ulici in obstal pred ljubko hišico, ki jo je Karelček iz Kolorada imel v najemu. Elmer je izstopil, z vrta pa sta mu hitela nasproti Dorica in njen namišljeni brat.

Svetopisemski izgubljeni sin, ki se je preživljal na tujem s skorjicami, katere je bil izmaknil praščem, ob povratku ni čakal bolj navdušenega sprejema. Preljubi, dragi gost je užival ljubeznivosti, kakršnih doslej ni bil vajen.

Kosilo je bilo izborna in Dorica je stregla pri mizi. Ko je Karelček omenil Elmerju, da je ljuba sestra vsa jedila sama pripravila, je ta v prijetni zadregi zardela kot roža. Karelček kljub temu ni mnogo jedel; bil je videti truden in trpeč, kakor pač pristojna vojnemu invalidu. Elmer, ki je že vedel, da je Doričin brat bojevnik iz zadnje vojne (ki je resnično ni nikoli videl), je kmalu zasukal pogovor na vojaški stan ter na zadnjo veliko morijo. Karelček ni bil v zadregi, ker za take slučaje se je bil že prej pripravil, ko se je razgovarjal z raznimi pravimi bojevniki in vojnimi pohablenci. Ko je pa pogovor vendarle krenil v nevarno smer, je Karelčku priskočila na pomoč Dorica in ga opomnila na strogi zdravnikov ukaz, da mora namreč po vsakem obedu iti par uric počivat.

»Ubogi Karel,« je potožila pozneje Elmeru,

»še vedno ga je groza pred vojno. Vsaka beseda o vojni ga spominja groznih dogodkov v Franciji in takoj se vznemiri. Vedno ga svarim, naj se čuva in naj pozabi na vojno, pa ne more.«

Elmer je bil opazil prepadenost na Karlovem obrazu, pa je menil, da je le znamenje slabega zdravja. V resnici pa je bila sled nedrednega in razuzdanega življenja. Oddahnil se je, ko se je beteznik poslovil in odšel počivat. Z Dorico sta ostala sama. Deklica se je najprej lotila pomivati krožnike, ki jih je Elmer potem otiral. Za toliko uslužnost ga je Dorica tudi nagradila: z mokrimi prsti ga je nagajivo krenila po licu in mu rekla, da je ljubezniv srček.

Pomiti in osušeni krožniki so bili kmalu na varnem v omarici in tedaj je Elmer povabil Dorico v svoj novi avtomobil na zabavno vožnjo po mestu. Dorica je radi tega poskakovala od veselja. Oj ta lažnivi moški svet! Si li pozabil, Elmer, da si Nelki iz lastnega nagiba ponudil prvo vožnjo v svojem novem vozilu? Da rešimo njegovo čast, moramo priznati: na obljubo, ki jo je bil dal Nelki, je popolnoma pozabil.

Ko se je Elmer po treh dneh povrnil v Pilarcitos, je brichko spoznal, da je ta svet zares majhna vasica. Neki someščan ga je bil videl, ko se je z Dorico Gejtvudovo vozil po glavni tekališču v Los Angelesu. Neka zrela lepota iz Pilarcitos, ki je utekla v Los Angeles in se tam preživljala kot filmska zvezda najmanjše veličine, je pisala Alici Goodfellowi, da je v neki kavarni v Hollywoodu videla Elmerja Svitala plesati z nepoznano mestno frfro, ki je po sebi razobesila vse svoje premoženje, le gladilnika in kuhinjske peči ne.

Alico je ta novica tako navdušila, da jo je brž zaupala Nelki. Nelka je skomizgnila z rameni, v srcu pa jo je le nekaj neprijetno zaskelelo.

Elmer je došel domov poln sreče in zadovoljstva. V Los Angelesu se je bil izvrstno zabaval. Z Dorico sta si postala velika prijatelja; novi avtomobil mu je vzbujal veselje, kadarkoli ga je pogledal. V njegovih skritih prostorčkih je bilo nekoliko novih kovčegov, natrpanih do vrha s svilenino in dragocenimi drobnarijami, ki tudi v moških vzbujajo posebno zavest. Razume se, da ni pozabil kupiti si nekoliko najlepših oblek. Ob slovesu ga je Dorica — v navzočnosti svojega brata — z onim ognjem in čarom, ki je bil Elmerju takomil, pogumno poljubila v slovo. Potem ga je spremila do avtomobila, da mu tam še enkrat stisne roko.

Tu ga je s skrbnim obrazom opomnila, da se Pilarcitos nahaja tri sto milj daleč proti severu, da so ceste do tam sicer dobre, toda

polne divjakov v malovrednih avtomobilih, ki ogražajo življenje dobrim in skrbnim ljudem. »Prosim, prosim, radi mene, gospod Svital, če vam ni mari zase, pazite se, da vas ne doleti nesreča med potjo!« Ne bo več mogla zatisniti očesa, dokler ne izve, da se je srečno povrnil domov — saj bo tako dober in ji brzojavno sporoči to? Elmer je obljubil, da bo — resno ji je to obljubil in obljubo tudi izpolnil.

Ubožec bi moral vsaj sedaj pokazati nekoliko razuma! Brzojavko je odposlala stara gospa Brajeva, ki si je nemudoma zapisala ime in naslov neznane dame v Los Angelosu in potem nemudoma raztrosila po Pilarcitosu vest, da leta neka ptičica iz Los Angelosa za Elmerjem Svitalom in da ga bo prav gotovo doletela, če se Nelka pravočasno ne zgane.

Tako so dospela poročila o Elmerjevem početju v Los Angelosu od treh strani. V čelbelnem panju bi ne bilo večjega šuma, če bi mu uropali matico, kakor je zašumelo sedaj v Pilarcitosu. Jeziki klepetulj obojega spola so se gibal čudovito pridno in vztrajno.

Preden se je Elmer podal na usodno pot v Los Angelos, so bili meščani v Pilarcitosu razdeljeni; nekateri so bili za Elmerja, drugi pa proti njemu. Ko pa se je povrnil s pustolovske poti, so vsi do poslednjega stali na strani Nelke, njega pa obsojali. Ko se je razvedelo, da bo Elmer podedoval milijon, je bil vsak prepričan, da bo Nelka tista, ki bo dobila oboje: Elmerja in njegov milijon. Sedaj se pa pojavi neka neznana pritepenka in hoče prelepo darilo izmuzniti Nelki iz rok! Ne smemo se čuditi, da se je mesto radi tega silno razburjalo.

Elmer je došel v Pilarcitos prepozno, da bi mogel odvesti Nelko h kosilu. Zvečer ga je pa čakala važna dolžnost. V bratsko društvo »Drvarji sveta« se je vpisalo trideset novih članov, ki bodo nocoj sprejeti, kakor določajo društvena pravila. Elmerja so izvolili, da vodi svečane sprejeme. Tako se je zgodilo, da ni mogel obiskati Nelke do naslednjega dne opoldne. Do tedaj so ga po razni znanci in prijatelji toliko dražili radi njegovega kavalirstva v Los Angelosu, da se je ves vznemirjen vpraševal, koliko takih pretiranih vesti o njem je morala neki slišati Nelka.

Ko je opoldne pred banko čakal na Nelko, je čutil v srcu skrb, strah in tegobo. Zavedal se je svoje krivde in sram ga je bilo.

Deklica se je živahno prikazala iz poslopja in vsa vzhičena obstala vrhu kamenitih stopnic pred vhodom. Od tu je hotela najprej oceniti novega milijonarja, njegovega vozača in njegov novi avto. Iskrečih se oči in smehljajoča se je pozdravila Elmerja od daleč.

Elmer je vstal, odprl vrata razkošnega vozila in izstopil. Nekoliko v zadregi, kakor

otrok z novo igračo, je povabil Nelko v avto.

»Oj, dragec moj!« je mrmrala brez sape in kakor srnica skočila v avto in se spustila na mehki sedež. »Kako prekrasen je, Elmer! Ne moreš si misliti, kako sem ti hvaležna, ker sem od vseh deklet na svetu druga, ki se bo prvič vozila v njem!«

Nelkin jeziček se je mnogokrat spremenil v ostro bodalce, ki ga je ob potrebi znala spretno rabiti. Njene hvaležne besede so sedaj Elmerja seveda v živo zadele. Zardel je živo in se tako poparjeno kobacal za njo v avto, kakor da ima na vesti kdozna kakšne zločine. Drugega mu ne preostaja sedaj, kakor da se po resnici in pravici izpove vsega, pa naj se zgodi potem, karkoli.

»Vse ti povem, Nelka...« je začel, toda Nelka je svareče dvignila roko.

»Tega ne smeš, Elmer! Ni potrebno in nisi prisiljen to storiti. Saj vem, kako je bilo. Ko si se vozil po mestu, sta se slučajno srečala, ona te je spoznala takoj in drugega ti ni preostajalo kakor povabiti jo k sebi v avto.«

»Naj bo po tvojem,« je rekel mračno, a pogumno, »tako pa že ni bilo, kakor ti praviš. Njo sem poznal že prej. Časnikarska poročevalka je in prišla me je obiskat v Pilarcitos, da dobi od mene podatkov za nekako povest o počutkih človeka, ki je bil včeraj ubog, danes pa je milijonar. Zelo ljubeznivo dekle je in se imenuje Dorica Gejtud. Omenil sem ji bil, da pojdem v Los Angelos kupit si nov avto, pa me je takoj povabila, naj jo pridem tedaj obiskat in prečitat njeno povest. S tem je hotela reči, da ne bo utaknila v povest ničesar, kar bi mi ne ugajalo.«

»Oh, Elmer!« je vzdihnila Nelka. »Povej mi, kaj je vse napisala o tebi.«

»Naj me zlomek vzame, če vem! V pogovoru smo na povest popolnoma pozabili.«

»Nič se ne kesaj radi tega, Elmer. Zanimive povesti itak ne zna napisati. V tem pogledu je toliko vredna kot svinčen dolar.«

»Kako moreš neki kaj takega trditi o dekletu, ki ga nisi še nikoli videla?« je vprašal Elmer.

»Kako da ne?« je odvrnila Nelka. »Videla sem Dorico, ko si jo spremljal na postajo tisti večer, ko je bila v Pilarcitosu. Ujela sem nekoliko besed vajinega razgovora. Slišala sem njen smeh. Opazila sem, kako je bila opravičljiva. To ni mnogo, a bistroumni Nelki povsem zadostuje.«

»Priznam, Nelka, da ne spada v tisti razred kot ti, pa je le očarljiva in prikupna. Tako zabavna je v družbi, tako zabavna, da sem tebe prevaral radi nje, ko sem ji dovolil prvo vožnjo v novem avtomobilu, da si sem jo bil prej tebi obljubil.«

(Dalje.)

Dr. Kugy-Trentar:

Planinski čari in radosti.

Golica (1853 m).

GOLICA je lepa, široka, s travo porasla gora v Karavankah. Na neki nižji glavi, tik nad gozdom na kranjski strani, stoji koča planinskega društva, na vrhu pa druga. Tudi tu sem bil pogostoma in v zadnjih letih mi je prišlo to v navado, da sem jo obiskaval na Sv. Telo. (V pičlih treh urah si na vrhu.) Zakaj, povem brž. Ko sem šel gor prvič in sem od Sv. Duha zagledal goro, sem ostrmel. Kljub lepemu, toplemu pomladnemu vremenu se je zdelo, da leži na gori nov sneg, zakaj zelena pobočja so bila vsa »s cukrčkom potrešena«. Ko sem se vzpel višje, se mi je uganka razrešila. Množice belih narcisov — na Krasu in na Vipavskem jim pravijo jurjevke, medenice ali bedenice, zaradi obilega medu — so pokrivalo vse planinske senožeti. Narcisi se nahajajo tod v toliki lepoti in množinah, kakor nisem še nikjer videl. Kaj lepega je bilo: pomladna sveža zelen, čez pa na visokih, sloških steblih majajoča se in pokimujoča, opojno dehteča, nedolžno belo cvetoča krasota! Tako sem stopal na resnično »Narcisovo goro«. Ko sem sedel gori, mi je ležala na jug kranjska dežela v pokojni prazniški zamišljenosti in globoko doli se je videlo, kako je romalo po zgodnjepoletnih poteh pobožno ljudstvo v tihih trumah proti cerkvi. Koroška dežela pa na severu, ta je pela in prazniško vzklikala, odmevala od možnarjev in hrumela, muzicirala in vriskala, ko da bi tam rajalo vse ljudstvo za ljubimi svetniki za stavo. Vse ozračje je bilo polno zvonjenja in vsaka tudi najmanjša vasica je dvigala v svečanem zboru svoj glas. Zdelo se je, ko da se razteza nevidna mreža tiho in prazniško pojočih strun od gore do gore čez vse blagoslovljene doline in da se vzpenja radostno odposlanstvo Korotana, pesem koroška in veselje koroško do lešém gor. In prihajal sem po lepih narcisovih vrtovih na vrh Golice vsak praznik Sv. Telesa, leto za letom, ko v pobožnem romanju k cvetličnemu oltarju, od koder sem poln pobožnih spominov poslušal in gledal v deželo svojih očetov.

O ti ljuba koroška dežela! Da te kdo le imenuje, pa mi že kipé kvišku tvoji smrekovi lesovi in blešče zlate arnikove senožeti tvojih višin. Tvoja modra jezera se zibljejo v svetli kajočih se kotlinah, tvoje svetle reke hité in potujejo. Visoko se vzpenjajo gradovi in graščine. Od ledenikov Visokih Tur do karavanskih zidov ti stojé gore v migljajočih bleste-

čih vrstah. Tvoje planine zvenijo in vriskajo, domovinsko sladko donijo tvoje pesmi. Razdostno pihljanje veje po ozračju in v meni zvoné vsi zvonovi.

Strašna nevihta na Babah.

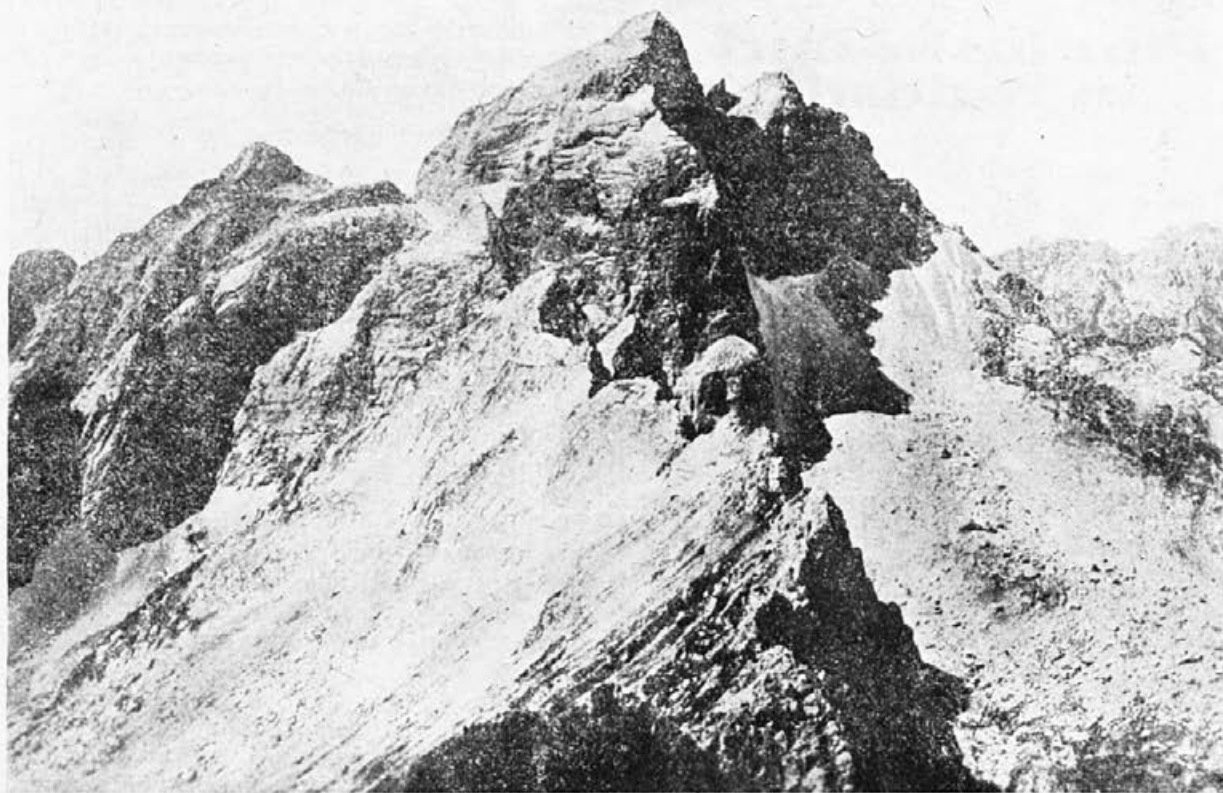
Dr. Kugy se je namenil z Jožetom in Kvrhom — oba sta bila Trentarja — prelesti po grebenu vso pot od Male Babe (1995 m) čez Veliko Babo (2161 m) na Kanin (2592 m). To pot opisuje takole:

Ker se je bližala nevihta in tema, smo si morali poiskati prenočišča v kaki zavarovani luknji. Dolgo smo stikali za njo in radi bližajoče se nevihte bolj in bolj nestrpno in urno. Končno smo šli malo nazaj in lezli, vsi težko obloženi z drvami, v sotesko med Veliko in Malo Babo. Tam smo zagledali v navpični steni Male Babe ljubko okroglo lastavičjo luknjo, ki smo mogli zlesti vanjo po kratkem plezanju. Prav dovolj prostorna za vse tri! Zravenali smo peščena tla in napravili proti prepadu majhen nasip, da bi ponoči ne padli dol. Izlilo se je ko iz škafe, že ko smo se vzpenjali v luknjo. V teku noči se je dvigala in gonila nevihta za nevihto, soteska je bila večkrat razsvetljena ko čez dan in grom je rohnél in ropotal skozi gorovje z vedno večjo grozo.

Najhuje je bilo proti jutru. Spominjam se cele vrste treskov, ki so s strašansko silo udarjali v skalnati oklep Velike Babe, pred vsemi pa enega zadnjih z naravnost še neslišano silo. To je bil jasen, kovinski žvenk, ki mi še danes trepetá skozi srce, če se le spomnim onega prenočišča. Žvenk, ki ga svoje žive dni ne bom več čul. Zdelo se je, da nas hoče spomniti na grozote sodnega dne. Ko da bi bila cela, v lesketajoče plošče odeta, od zbesnelih meglá in oblakov bičana Babina stavba iz kovine vlit oriaški zvon, viseč med nebom in zemljo in ko da bi gromovni božji bat udarjal nani z omamno silovitostjo, ko da bi hotel s svojim strahovitim klicem vzbuditi vse, kar je živega in mrtvega. Ko se je nevihta izboljšala, je radlo polno snega. Odločiti smo se morali na Žago v Soško dolino in tam smo ostali ves dan.

Rajska lilija.

Tod je cvetela rajska lilija v velikih množinah. Ko sem se ponoči vzbudil, so se krog mene majali in mi prijazno kimali nežni beli cvetovi. Ljubim jo bolj ko vsako drugo planinsko cvetko. Meni je podoba nedotaknjene čistosti v večnih višavah. Če jo zagledaš, se je nikdar ne dotakni! Takoj ti zvone za klobukom. To ni zemška cvetica, ki bi se smel in mogel ž njo kititi in se postavljati ko s planiško, murko, žlahtno rutico ali slečem. Pred rajsko cvetko stoj pobožno in misli na nebeški mir, jasnost in milobo, ki po nji morda zdaj

Jalovec. (Foto A. Marega v Gorici).

pa zdaj tvoja duša hrepeni iz nemirnih in motnih zemskih dni. Nato jo lepo tiho pozdravi in pojdi naprej!

Opojno veselje planinca.

Zelo lepo se mi je posrečila pot čez Jalovec in iz Loga sem šel po Možniški grapi in Koritih, se divil silovitim prepadam severnega Rombona ter se ustavil lepega solnčnega večera pri dobri mamki gospe Katinki (v Nevejski koči v Rakolanski dolini — zahodno od Rabeljskega jezera). Potem sem prenočil nekodaj z Albertom Bois de Chesnem in Andrejem Komacem na prostem v bližini Laške Prižnice ter nato splezal na Črnelški Špiček (2266 m) (Konfin) v ozadju kožniške doline. Sem gor sem prišel kasneje s prijatelji zopet in šel nato vzdolž obrobne nasipa do Prevaljskega sedla (2063 m), do kaninske kočice in do Bele peči (2143 m).

Takrat smo šli prav blizu Lope mimo in prav rad bi bil brž splezal gor, ako bi me ne bile klicale prevzete vodniške dolžnosti k sestanku v Kaninski koči. Tam nas je čakal jako ljub star tržaški planinski prijatelj, ki je že več let srčno hrepenel po Beli peči. Že večkrat je bil poskusil s furlanskimi vodniki na vrh, a vsakokrat si je domišljjal, da mu nikakor ni mogoče čez neka bolj tesna mesta.

Naši mali četi se je posrečilo s prijaznim dobrikanjem spraviti ga proti večeru onega čudovito jasnega dne na vrh. In tu je stal zdaj v rdeči večerni zarji, poskušal v svoji veliki sreči izvabiti od bližnjih sten odmeve ter preživel na vrhu eno blaženo uro, ki jo je zdaj pa zdaj grenila črna misel, kako bo, ko bo treba spet dol. A tudi to je šlo gladko in ko je začutil, skrbno spremljan od zanesljivega zidu svojih prijateljev, pod sabo trdna tla planinske kočice ter se tu prav do dobra zavedel, da je res splezal na Belo peč, ga je prevzelo naravnost opojno razposajeno veselje. Ni mogel ne počivati ne spati. Izvlekel je iz neizčrpni globočin svojih nahrbtnikov vse mavrične barve likerjev, rdeče, modre, bele, zelene, proslavljal svojo srečo, kuhal in cvrl, tekal ven, da bi užival lepoto planinske noči ali da bi zopet kje odkril z vriskanjem kak nov odmev, vzbudil ponoči po vrsti vse speče vodnike in prijatelje, jih vlekel k mizi ter jih gostil, če so bili voljni ali ne, z vinom, čajem, kavo, čokolado, s perutnino in slastnimi paštetami. Prihodnje jutro pa, ko smo šli skupno dol proti Neveji, je neprestano postajal, da bi goro svojih sanj zopet in zopet pozdravil z glasnimi nagovori, nas opetovano zahvaljal in ko mu je prišla gospa Katinka prijazno smehljuje naproti ter mu čestitala, jo je objel in dvakrat

poljubil, dvakrat ... pred našimi presenečenimi očmi. Ginjeni smo zrlji na toliko pristno in čisto srčno veselje in ako bi ne bili že davno tega vedeli, bi bili tu zdaj spoznali, da čar gorā ni prazna blodnja.

Prazniško veselje na Špiku nad Policami (Montažu).

Ponoči se je nebo pooblačilo. Ko smo šli proti stenam, smo se bali, da bo jelo snežiti. Ko je napočil dan, je bilo nebo svinčeno sivo. Pri naslednjem delu (plezanju čez skale), ki nas je zelo skrbelo in razburjalo, nismo niti opazili, da se je medtem polagoma docela zjasnilo. Tako nas je blesteče čisto nebo, ki se je ta hip bočilo nad nami, popolnoma presežnetilo. Ko smo stopili iz zadnje zasnežene so teske v toliko svetlobo, nam je kar vid jemalo. In ko sem stopil, težko sopeč od naglice in velikanskega truda zadnjih ur, trenotno skoraj brez moči, na vrh ter zapičil cepin v ozko sleme previsnega snegu, mi je bilo, ko da čujem srebrnočiste angelske glasove in ko da bi šlo skozi nebne prostore petje, polno globoke po božnosti. Ali je morda vplivala name tako velika srebrna svetloba? Ali je bila nepopisna radost, ki je v mojem srcu tako pela in vriskala? Vendar sodim, da sem tistikrat čul angelce peti. Bilo je, ko da bi si serafinske trume od vrha do vrha druga drugi odpevale in ko da bi se čez vsa obzorja razlegala »Slava na višavah« njihovih blestečih, belih glasov. Slava na višavah! Tako sem sedel nad grozanskimi prepadi, kakor odtrgan od te zemlje, v svetlobi in nebesnem blišču na majhnem bele otoku svojega tako težko priborjenega vrha. Užival sem uro najčistejše sreče, ki se nikdar več ne povrne, ter prisluškoval pojocim in igrajočim nebeškim vojnim trumam in prepričan sem bil, da sanjam najlepši planinski san svojega življenja.

Pri Piramidi nad Klobukom.

Nočem se ločiti od višnjegorske skupine, ne da bi omenil še nekatere manjše gore, ki so mi nudile veliko veselja. Najprej pridemo do »Kamenitega lovca« (2071 m); ljudstvo mu pravi pri »Piramidi nad Klobukom« (poleg Sv. Višarij). V zadnjih desetletjih sem ga leto za letom po enkrat ali večkrat obiskal. Tudi pozimi sem lezel nanj od Prašnika proti Sv. Višarjam. — O »Piramidi nad Klobukom« ali o »Kamenitem lovcu« živi še med ljudstvom zajemljiva pripovedka.

Bili so trije lovci brezbožniki. Šli so v svetovišarske gore na lov na gamse. Ker niso nič zadeli, so se silno togotili in kleli. V tem zagledajo nedaleč proč podobo Matere božje. V svoji brezbožnosti in jezi začnejo streljati na podobo. Toda božja kazen jim je sledila za petami. Hipoma se vsi spremenijo v skale.

Še zdaj so tiste gore vse oškropljene s krvjo od vrha proti potoku Žlici pri Trbižu. Tako pripovedka.

Tiste gore imajo namreč mnogo rdečih porfirovih skal, ki se rade drobé in jih po strmem pobočju valijo plazovi in voda v dolino.

Od svetovišarske cerkve do Piramide je približno eno uro zmerne hoje, deloma po ravni, deloma po le malo napeti lepi stezi. Le ko se vzpenjaš v vrh, se moraš v strmih skalah oprijemati za par železnih klinov in za kratko vrv. Vendar pa traja to plezanje, ki ni prav nič nevarno, le nekaj minut in mali trudi ti obilno poplača čudovito krasen razgled na vse strani.

Kdor gre na božjo pot na Sv. Višarje, zlasti mladina, naj nikar ne prezre tega nenavadno lepega razgledišča! Res, da so že sv. Višarje same čudovita razgledna točka, a »Piramide« jo zelo izpopolnjuje.

K Lastavičjim vrhom (Petero Lastavic, 1951 m), ki se raztezajo od omenjenega razgledišča dalje proti jugu onkraj Prašnikovega sedla, sem prišel prvič z Andrejem Komacem. L. 1893. sva preplezala od Prašnikovega sedla sém severne vrhove in sva na najbolj severnem, v rušju dobro skrita, doživela izredno veselje. Videla sva, kako je, malo korakov proč, trop gamsov (divjih kozá) — naštel sva jih 52 — počasi stopal čez greben od Zagražke strani onostran proti Mrzli vodi. Ljubko je bilo gledati, kako so gamsi, drug za drugim, skakali na greben, tam se malo ogledali ter se nato po drugi strani zgubili v rušje. Še nekaj kamnov je padlo in se potrkljalo, nato pa velika tihota.

Prestreljenek.

S poti iz Tolmina proti Kobaridu se lepo vidita Kanin in Prestreljenek (2503 m) in tudi dosti velika luknja — okno Prestreljenikovo. Če se ne motim, je blizu 3 m široko, približno toliko globoko in kake 4 m visoko. Od vrha okna do vrha grebena je še najmanj 10 m.

O tem oknu pripoveduje dr. Kugy staro slovansko pripovedko. Gora se imenuje Prestreljenek. In ako bi ne bilo tu one velike luknje, bi gora pač ne bila prestreljena in bi se morala čisto drugače imenovati. Ali ni bil hudič tako predrzen in ni pozval same svete Device na tekmo, kdo izmed njiju pride prej s Sv. Višarij na Staro goro nad Čedadom! On se je zaletel, pač kot hudič in v silovitem diranju je zadel z rogovi v steno gore, prebil luknjo skozi njo, vendar pa izgubil stavo, zakaj, ko je pridiral tja, je bila sv. Devica že dolgo pri starogorski Materi božji. — Ni li to opomin nam hribolazcem, kako naj se ne zaletujemo presilovito v stene? In pa, kako naj bi pač mogli pričakovati, da prebijemo vanje luknjo, kot se je posrečilo onemu? — — —

I. Mihajlov:

Mlado življenje.

Obisk.

NEMŠKO mesto.¹ Delavsko predmestje. Še bolje bi rekli: podrtija vojaških barak, ki so jih rabili za konjske hleve. Za silo so obite, zakrpane in pobeljene. Za stanovanje ubogih so dobre.

Gospa Severjeva, Belokranjka, stanuje v eni teh s tremi deklicami, dvanajstih, desetih in osmih let (danes dodaš vsaki lahko nekaj let več). Mož, kočevski Nemec, jo je zapustil; živi z vdovo po črevljarju in si tudi sam služi kruh s smolo in kopiti.

Neki nemški modroslovec je zapisal, da je stanovanje razgrnjena osebnost. To je res. Štedilnik je mrzel, dasi pritiska mraz; par po len je pod njim. Par skled in skledic na steni, uboga steklena omara, ki se zdi sila prazna, miza in par stolov napolnjujejo kuhinjo. Revščina gospodinji obenem z bolešno ženo. Kosilo in večerjo prinese od jezuitskega zavoda. Zakuri le, če je treba pogreti in pregnati mraz. Drva so draga.

Skozi priprta vrata pogledam v sobo. Ostanke stare imovine in sreče govore kot spomini, ni jih mogoče prodati. Na steni visita sliki Srca Jezusovega in Marije, na nizki omari stoji nekaj fotografij in papirnatih rož. V enem kotu je velika postelja, druga manjša se stiska v drugi kot. Obe sta belo pregrnjeni, belo prostralo pokriva tudi omara. Belo, to je znak sobice. In rože zelené na oknu, dasi je pozimi. Rad bi pogledal bolje, stopim bližje. Pod zaškrblje, obstanem in pogledam pod noge: špranje zijajo, toda pod je čist. Vse je snažno, čedno urejeno.

In otroci! Vidi se, da oblekca ni umerjena zanje, dar dobrih rok je. Justina ima predolgo krilo, Hani premajhno jopico, toda vse je čisto. Človek, ki je navajen, da z revščino vedno veže umazanost in raztrganost, se kar prestraši, ko pomisli, koliko truda in dela in skrbi je treba samo zato, da se revščina zakrije. In mesta, ravno nemška, avstrijska mesta poznajo mnogo take zakrite revščine. Celó v svilo in žamet se skriva in hira in umira, ne da bi jo svet videl. Poiskati jo je treba. Pa kdo jo išče? Malokdo.

* * *

K meni je pritekel tovariš, nizek, plavolas mladenič iz severne Nemške, razgrnil na moji mizi velik zavoj knjig in prosil, naj iz njih izberem slovenske in hrvaške, ker on ne pozna slovanskih jezikov. Ko sem prelistaval prvo

in videl, da je iz zapuščine vojaške bolnice, mi je tovariš pravil, da je naletel na ženo, ki zna hrvaški in bere tudi slovenski. Revna je in želi nekaj knjig v svojem jeziku.

Tako smo se seznanili s Severjevo družino. Kaj hočete, prigovarjal sem si: če že nimaš tako čiste krščanske ljubezni kot jo ima tvoj tovariš, imej vsaj malo zanimanja za rojake v tujem mestu. Tako sem tudi jaz začel hoditi na »obiskovanja siromakov«, kot so nazivali mladini svoja pota po revnih stanovanjih. Koliko presenečenj in čudnih, pretresljivih slik so nam ta obiskovanja prinesla! Najbolj ne navadni so bili sprejemi, pozdravi, razgovori, ki so jih nekateri tovariši doživeli pri socialističnih in komunističnih družinah. Večkrat se je, zlasti spočetka, zgodilo navdušenemu obiskovalcu tako, da bi, če bi poguma ne imel, pravil: »Mudilo se mi je, da sem skakal kar čez pet stopnic in se šele na prostem spet odahnil.« Toda ti prvi neuspehi mladih »obiskovalcev siromakov« niso preplašili.

Na takih poteh spozna mladi človek marsikatero črto življenja, ki bi je drugače nikdar ne zagledal. In ob tem tudi sam raste. In tako je dobro, saj mladost je čas rasti; ne moremo zahtevati, da bi bila v vsem popolna. In tudi ti obiski mladinov niso bili popolna reč. Marsikaj se napravi samo iz samopašnega mladostnega zaleta — toda se napravi! Saj je tudi sv. Pavel dejal, da nekateri pridigujejo iz gole sebičnosti. In kaj potem? Tudi ti oznanjujejo Kristusa. »In to je moje veselje,« trdi veliki mož (Filip. 1, 16).

Da se le nekaj dobrega napravi. In mladini so mnogo tega storili. To njih delo za siromake ni kako sanjaštvo, zanešana romantika.

To je več kot sanjaštvo, če marsikateri mladin nikoli ni pokusil peciva ali si ga je utrgal, da ga je nesel lačnim delavskim otrokom. Ta skupina mladinov se je vsak teden ure in ure razgovarjala z zapuščeno deco o krščanskem nauku. Drugi so obiskovali brezposelne in se razgovarjali z njimi o skrbih in mizeriji ter jim nosili kaj hrane ali kos obleke. Pogovarjali so se med seboj in s starši, kako otroka podpreti pri učenju, kako mu oskrbeti birmansko botro ali botra, kam ga vtakniti čez počitnice, da se nekoliko okrepi. Vse to so preveč resne in trde stvari, da bi jih rešil z lepo besedo; tu treba že globlje seči k tolažilnim resnicam, ki jih je Kristus prvi govoril, potem pa treba tudi vztrajno delati, stopiti na ta urad in k onemu gospodu, pisati, odgovarjati, skrbeti...

Kako rad bi postavil med naše otročiče mladega bogoslovca, ki so ga otroci klicali za strica Janeza. Ta »Onkel Hannes« pase zdaj tam v saški deželi katoliške ovčice, raztresene med protestanti; in njegova fara je tako pro-

¹ Kar je tu zapisano, so vse resnični doživljaji. Le osebna imena so spremenjena.

strana, da mora imeti avto, da se vozi iz kraja v kraj. Stavim, da bi kmalu znal po naše pripovedovati otrokom stotine pravljic, razlagati z živo, otroško besedo verske resnice, vmes pa bi jim iz krompirja in repe rezljal Snegulčice in pastirčke, česar se je naučil že med vojno, ko je bil v francoskem ujetništvu.

V tem mestu si često opazil vseučiliščne študente, bogoslovce, kako so korakali po ulicah obloženi z nahrbtniki. To je za nas novo, ker hodi samo naš Trentar v taki opravi po Gorici, če je treba. Na Tirolskem pa se vsi podeželski duhovni tako nosijo. Mladi fantje, kam pa z nahrbtniki? Kaj nosite v njih? Da so zbirali v zavodu v sobici tovariša T., sinu bivšega nemškega generala, kruh in še marsikaj drugega, za to so vedeli vsi tovariši in predstojniki zavoda. Kako pa je bila lačna deca vesela vsake skorjice kruha, vsakega daru, vsake knjige, ki je prišla iz nahrbtnika! Tega ne ve vsak. Tudi tega ne, da je prijatelj Teo hodil vso zimo brez suknje, ker jo je nosil delavec, ki je moral zjutraj zgodaj na delo. Kaj hočeš, dva ne gresta v isto suknjo! Da je sin premožnega trgovca bil vedno brez denarja, in mu je tovariš pol v šali pol za res očitil, da si pač množi blagajno kot oče, da si dotičnik ni privoščil nikoli nobenih posebnosti, kako je to bilo, ve najbrže samo en človek, ki je bil z njim bolj prijateljsko znan in ki ve, da je dolge mesece plačeval draga zdravila za neko revo in ji še sina oblekel. Ali se je Kristijanu K. kedaj povrnil denar, ki ga je zbiral deloma celo pri tovariših, da je mogla mati uboge družine (bili so plemenitega rodu) otvoriti majhno kramarijo v predmestni baraki, ne vem. Vem pa, da ga je neki drugi tovariš rad podražil, češ: »Fant, kako pa stoji tvoja firma? Pa se akcije dvigajo, bo-li dosti dobička?« In vem tudi, da je družina živela ob oni kramariji. Še sreča, da je bil Kristijan tako iznajdljiv. Kaj hočete, preproste ženice se lahko zaposlijo s pranjem perila, s pletenjem nogavic (— o tem bi moral govoriti g. W. iz daljne vestfalske dežele, ki je imel posredovalnico za to v svoji sobi) ljudje pa, ki so spoznali udobnejše življenje, niso za taka dela.

Tako torej delajo ti sanjači, obiskovalci revnih, mladini. Kdo pa so ti ljudje, kaj hočejo, kaj jih žene k temu delu in kam stremiti?

Božični večer.

Božični večer. Zunaj sneg in mraz, na jasnem nebu trepečejo zvezde. Mesto vre in hiti pred temo in mrazom. Skoraj ni slišati glasu. Svetost božične noči, se zdi, zveni celo iz korakov. Se zdi? — Samo oni človek čuti to, ki ve za božično skrivnost, ki nosi božič v sebi.

V štirinadstropni hiši hrumi ko v tovarni.

Vrata loputajo od pritličja do podstrešja, krik in vpitje odmeva iz teh vrat, kletev od tam, višje gori se razlega pesem, tam nasproti jok, zraven se sliši pogovor. Iz starih in iz otroških ust vrejo vse križem glasovi v hreščeče šumenje.

Pred vrati na hodniku najvišjega nadstropja, — tu odmeva vsa hiša, komaj da slišiš nemir odznotraj — zasvira vijolina, nato druga, vmes udarja kitara... Za vrati, kjer se je še ravno čul debel moški glas in otroški krik, potihne vse. Eden izmed čudnih muzikantov, otovorjenih z nahrbtniki in malimi smrečicami, odpre vrata in v istem trenutku zazveni:

Stille Nacht, heilige Nacht...

(Svetla noč, blažena noč...)

Kopica otrok, ki je pridrvela na vrata, se ob koncu pesmi vsuje okoli došlecev. Stari znanci so. Na cesti so se seznanili in počasi so tuji mladeniči prišli v stanovanje. Očetu ni bilo prav; od začetka je godrnjal, se umikal, potem molčal. Ko je postal brezposeln in so otroci začeli stradati, je že celo pozdravil in spregovoril par besedi, ko so se odprla vrata in se je usul na mizo kruh in še marsikaj za lačni drobiž. O, ljubezen gre skozi želoдец! Sedaj so si že prijatelji s »črnimi«. Saj niso še pravi, so še samo bogoslovci, fantje iz mladinskega gibanja.

In večer je bil lep. Zagorelo je drevesce, medtem ko je drugi postavljaval papirnate jaslice in govoril o Jezuščku. In ko so prišli iz nahrbtnikov na luč še mali darovi za vsakega posameznika — Božiček jih pošilja — so bila vsa lica otrok vesela; oče je bil čudno tih in resen, materi, bolni revni, ki je komaj stala, je pa blestela solza v očeh.

In še eno pesem! Otroci pomagajo; potem si prisrčno stisnejo roke, dalje gre pot, spet še k tej in oni družini. Na vratih se mati zahvaljuje in še za krompir in za vse, kar so pripeljali zjutraj. — Za krompir in ostalo! Dokler človek ne ve, koliko pomaga, ne s krompirjem in z božičnimi drevesci in darovi, marveč z dobro besedo in samo s tem, da se prikaže v teh revnih domovih, se bo smejal. Kakor sem se jaz smejal, ko sem videl, kako so ljudje, ki bržda nikoli preje niso imeli ne vozička v rokah in ne vreč na hrbtu, hodili izseni po vasicah in prosili za svoje reveže. Ali kaj, saj ljubezen gre skozi želoдец! Če si hočeš duše pridobiti, odpri roke in odpre se ti srce. In v zadoščenje ti bo in v veselje!

Da, ti »muzikantje« so bili božičnih večerov veseli; smeha jim ni zmanjkalo. Danes so že kaplani in doktorji, raztreseni po vsej Nemčiji; na slednjo čast pa ne dajo dosti, ker »učenost napihuje, ljubezen gradi«, pravi sv. Pavel. In za njimi so prišli drugi, ki obiskujejo njih reveže.

Izbruh svetovne vojne.

Kdo je ponarejevalec?

NA Friedjungovem procesu se je izkazalo, da so bile listine, ki bi morale uničiti srbsko-hrvatsko koalicijo in oblatiti Srbijo, potvorjene. Ni pa bilo še ugotovljeno, kdo je ponarejevalec.

Jeseni 1910. je pa dobil poslanec Supilo od srbskega časnikarja Vladimirja Vasića pismo, kjer mu ta sporoča, da so se dokumenti ponarejevali na avstro-ogrskem poslaništvu v Beogradu, in sicer z vednostjo poslanika grofa Forgacha. En posnetek ponarejenih listin so poslali grofu Aehrentalu, drugega prestolonasledniku nadvojvodi Francu Ferdinandu. Izvirne listine so pa prišle v roke srbske vlade.

Čim je dobil Supilo pismo, je stopil v stik s profesorjem Masarykom, ki je odpotoval takoj v Zagreb in Beograd. Uspeh njegove preiskave je bil zelo dober. Ugotovil je, da je tajnik avstro-ogrškega poslaništva v Beogradu Swientochowski povabil februarja 1909. Vladimirja Vasića na svoj dom in mu predložil nato večje število dozdevnih sejnih zapisnikov društva »Slovenski Jug« s prošnjo, naj po pravi v njih slovnične napake. V novembru 1909. tik pred začetkom Friedjungovega procesa je moral Vasić vse dokumente prepisati in podpisati z imenom Milan Stefanović. Pri tem si je pa par listin obdržal in jih kljub ponovnim pozivom ni hotel vrniti. Grof Forgach, ki je bil o ponarejevanju dobro poučen, je obljubljal Vasiću lepo službo na Dunaju.

Par teh stvari je profesor Masaryk povedal grofu Aehrentalu 8. novembra 1910. v obraz. Svoj govor pred delegacijami je končal tako: »Če hoče grof Aehrental dokazati nasprotno, naj predloži zbornici prave, pristne listine« in s tem bo stvar pojasnjena. Po tej moji obtožbi ima grof Aehrental samo dvojce poti na izbiro: ugotoviti mora, da »ni vedel ne on in ne nobeden uradnik v zunanjem ministrstvu o teh spletkah grofa Forgacha, ali pa priznati, da je tudi on pri tem pomagal.«

Minister obsedi.

Grof Aehrental je Masaryku odgovoril šele po 24 urah. V jedro zadeve se ni hotel spustiti. Zavrnil je samo na splošno »sumničenja proti Forgachu, enemu najzaslužnejših uradnikov v naši diplomaciji,« ter rekel, da so obvestila, ki jih je dobil Masaryk, nezanesljiva, ker prihajajo iz inozemstva. Toda profesor Masaryk se s to zavrnitvijo ni mogel zadovoljiti.

Dne 11. novembra je imel zopet govor, kjer je ponovno trdil, da je bil grof Forgach o potvorbi dokumentov poučen, in zahteval, naj se minister izjasni. Med splošno napetostjo poslancev je Masaryk zaključil: »Grof Aehrental se torej ne upa trditi, da njegovi uradniki niso občevali z Vasićem, ne more tajiti, da je grof Forgach vedel za te potvorbe... Prosim Vašo Ekscelenco, naj mi točno in jasno odgovori: ali je grof Forgach z Vasićem občeval? Ali ve grof Aehrental, da je Forgach te potvorbe poznal in vedoma občeval s ponarejevalcem? To pomeni, da je grof Forgach ponarejevalec. Prosim, da mi na to odgovorite!«

V splošno začudenje je ostal grof Aehrental na svojem sedežu in ker se ni nihče več ozglasil k besedi, je predsednik zaključil sejo. Prav v poslednjem trenutku je uradnik iz zunanega ministrstva šepnil ministru nekaj na uho, nakar se je ta vzdignil in rekel: »Na vprašanje profesorja Masaryka izjavljam, da ni grof Forgach s to osebo nikdar občeval.«

Dva tedna za tem je grof Forgach dal srbski vladi celo uradno zagotovilo, da ni imel ne on sam in ne grof Aehrental z Vasićem in njegovimi potvorbami prav nobene zveze.

Srbska vlada je vzela izjave grofa Forgacha na znanje in molčala, čeprav se je bil medtem Vladimir Vasić prostovoljno javil srbski policiji in priznal, da je sodeloval pri potvarjanju listin. Nato so oblastva dela Vasića pod ključ.

Borba se nadaljuje.

Dne 22. decembra 1910. se je začela proti njemu v Beogradu razprava. Da bi se javnost ne razkačila še bolj proti Avstriji, se je proces na ukaz vlade vršil ob zaprtih durih. Dostop so imeli le dopisniki inozemskih listov in par drugih oseb, med njimi tudi posl. Masaryk. Po dvodnevni razpravi je bil Vasić obsojen na 5 let ječe. Kazen je bila mila, ker je krivec priznal svoja dejanja.

Ko je inozemska javnost zvedela za izid procesa, se je moral Aehrental braniti in je dal v ta namen priobčiti več člankov v dunajskih listih. Člankarji so trdili, da je Vasić popolnoma nezanesljiv človek, čigar izjavam ni mogoče verjeti. Priznali so pa, da je bil v stiku z avstro-ogrskim poslanstvom, zakaj po procesu ni bilo več mogoče tega tajiti.

Po svojem povratku iz Beograda je Masaryk takoj 29. decembra nastopil iznova v delegacijah proti Aehrentalu. Govorniškemu dvoboju med češkim poslancem in zunanjim ministrom je sledila domača in tuja javnost z največjim zanimanjem. Masaryk je hotel dokazati krivdo avstro-ogrškega poslaništva v Beogradu, in sicer s pomočjo listin in ne samo

na podlagi Vasićevih priznanj in izjav. V zbornico je prinesel kup papirjev in jih med govorom dal poslancem na vpogled. Bili so zloglasni dokumenti, na katere se je naslanjal Friedjungov proces. Med drugim je pokazal brzojavko, ki jo je poslal baje neki voditelj srbske četaške »bande« na predsednika »Slovenskega Juga« v Beograd, kjer mu naznanja, da je denar točno došel v Sarajevo. Brzojavka bi morala dokazati, da pošilja Srbija v Bosno denar in organizira tam nasilja. Masaryk je pa poslancem in ministru dokazal, da je brzojavko spisal tajnik avstrijskega poslanstva v Beogradu Swientohowski, ki je torej ponarejevalec. Masarykova izvajanja so vplivala na ministra naravnost uničujoče.

»Do konca!«

Nato je potegnil Masaryk na dan enega izmed slovitih sejnih zapisnikov »Slovenskega Juga.« Bil je velikanski kos papirja, katerega ni moglo nobeno društvo v Evropi, najmanj pa tajna revolucionarna organizacija, uporabiti za zapisnik. S tem je bilo dokazano, da Vasić ni mogel prinesiti te listine na poslanstvo iz »Slovenskega Juga.« Sicer je moral vsak človek, toliko bolj pa izkušen diplomat, že na prvi pogled spoznati, da gre za potvorbo. Tolik kos papirja so izbrali namenoma, da ga lažje fotografirajo in pošljejo na Dunaj jasno sliko.

Ravno tako je dokazal Masaryk potvornost drugih listin. Svoj govor je končal z naznanilom, da hoče borbo nadaljevati. »Ker me je grof Aehrenthal izzval,« — je rekel — »bom gnal stvar do konca. Nisem vsega povedal, kar znam, in tudi ne najhujšega. Dokazati hočem osebno krivdo grofu Aehrenthalu.«

Zunanji minister se je branil precej šibko. Rekel je, da spada Vasić med ljudi, ki se v časih politične napetosti ponujajo poslanstvu kot ogleduhi, in da je grof Forgach, čim je opazil, da so listine brez vsake vrednosti, pretrgal zveze z Vasićem.

Januarja 1911. je Masaryk nadaljeval boj proti Aehrenthalu in v februarju je priobčil o zadevi celo posebno knjižico, kjer je dokazoval, da je »bil Vasić v primeri s ponarejevalci na poslaništvu poštenjak.«

Po teh odkritjih je postal položaj grofa Forgacha v Beogradu nevzdržen. Njegovi tovariši, zastopniki tujih držav, so ga gledali z nezaupanjem in se mu posmehovali. Istočasno so poučili seve svoje vlade o položaju. Forgach se je čutil užaljenega in se skušal braniti. Namigaval je, da zadene moralna krivda grofa Aehrenthala in rekel, da je izvršil samo to, kar so mu ukazali. Grof Aehrenthal je potolažil srditega Forgacha s tem, da ga je dal imenovati od Franca Jožefa za tajnega svetnika, na-

kar ga je premestil v Nemčijo, in sicer v Draždane. Poluradno dunajsko časopisje je pelo pri tej priliki Forgachu slavo, kot da bi bil najzaslužnejši diplomat monarhije.

Aehrenthalova smrt.

Po Masarykovih odkritjih bi bil moral odstopiti tudi Aehrenthal. V demokratični državi bi se tak minister ne držal niti 24 ur. Posebno hudo je bilo, da je Aehrenthal s potvorjenimi listinami varal samega vladarja. Franc Jožef, osemdesetletni mož, ni maral vojne, saj je doživel v svojem življenju dovolj družinskih in političnih razočaranj. Večer življenja je hotel končati v miru. Šele ko so mu dokazali, da izpodkopuje velikosrbska propagando državo in ogroža njen obstanek, se je odločil za ostre ukrepe. Francu Jožefu ni bilo mogoče zameriti, da je svojemu ministru zaupal, pač pa da ni Aehrenthala takoj odstavil. Zunanji minister, ki je delal s potvorjenimi listinami v zadnji, radi katere bi bila lahko nastala evropska ali svetovna vojna, je bil v očeh inozemstva zločinec. Tuje vlade niso mogle takemu politiku zaupati. Bale so se, da se bo ob ugodni priliki poslužil tudi proti njim enakih sredstev kakor proti Srbiji. Ugled monarhije je bil v inozemstvu uničen.

Aneksija Bosne in Hercegovine in njej sledeča Aehrenthalova politika je pa monarhiji škodovala tudi v notranjosti. Friedjungov, Vasićev in veleizdajniški proces v Zagrebu so prepričali avstrijske in ogrske Slované, da vodi monarhija protislovansko politiko, da je Avstro-Ogrska njih sovražnica. Po aneksiji se je nasprotje med monarhijo in njeno slovansko večino poglobilo in zaostriilo. Povrh pa ni imela aneksija sama za Avstrijo prav nobene pomena, ker je monarhija itak že imela v oblasti te dve deželi in ju ni nihče nameraval vzeti cesarju. Tedanji načelnik avstrijskega generalnega štaba general Conrad von Hötzendorf je rekel: »Aehrenthal je izvršil aneksijo, da bi postal grof. Ko je dosegel svoj smoter, ga ni več zanimalo, da bi kaj naredil.«

Kljub zlim posledicam aneksijske politike je Franc Jožef držal Aehrenthala v službi. Vlada je bil ponosen in se ni hotel vdati zunanjemu pritisku, najmanj pa napadom češkega poslanca Masaryka. Aehrenthal je ostal tako do svoje smrti (12. februarja 1912.) na svojem mestu. Edina njegova zasluga je, da je preprečil 1911. vojno proti Italiji, v katero je v času tripolitanskih bojev močno silil Conrad v. Hötzendorf. Drugače je pa treba ugotoviti, da je Aehrenthal zapustil monarhijo v slabšem stanju, nego jo je našel ob nastopu.

Aehrenthalov naslednik je postal grof Leopold Berchtold.

(Dalje.)

N. Karpov:

Eno uro cesar.

VES teden, od ponedeljka do sobote, sedi delavec Iljuška za pletilnim strojem, vedno pod nadzorstvom svoje stroge žene Mitrevne in je pravi zgled zakonske čednosti.

»Iljuška, postavi samovar,« poveljuje Mitrevna. In Iljuša plane, da izvrši njeno povelje.

»Iljuška, teci v zadrugo in prinesi kruha!« Iljuška teče v zadrugo. Obrne ročaj pletilnega stroja, odmoti niti na tuljavi, nese nogavice v barvarno in pomaga ženi, ko jih razpenja na lesene oblike. V nedeljo po kosilu pa se Iljuška naglo obleče in teče v Gračevovo gostilno. Ta dan celo Mitrevna ne poskuša, da bi ga zadržala, zakaj že iz izkušnje ve, da bi se tak poskus ne splačal. Ob nedeljah Iljuškina čednostnost izgine in mož se na mah spremeni v divjega tigra, ki ima povrh še par krepkih pesti.

V gostilni sname Iljuška čepico in plašč, ju preda krčmarju in sede k mizici.

»Pivo!« navdušeno zakliče prožnemu strežniku, petnajstletnemu Timoški.

»Tako, Ilja Ivanovič!«

Iljuška vlije s trepetajočo roko pivo iz steklenice v kozarec in požrešno pije.

»Še eno pivo! In pokliči mi plešastega Sereško! Stopi hitro!«

Sereška, plešec, pijanček in brezposeln pisar, raztrgan in umazan, se mu plašno bliža.

»Sedi!« mu zakliče Iljuška. »Sedi in pij! Plačam...«

Sereška hlastno pije in pasje ponižno gleda Iljuško.

»Čakaj. Kdo sem jaz?« ga Iljuška nenadoma resnobno vpraša.

»Vi... Ilja Ivanovič... ste nenavaden človek, Vi, Ilja Ivanovič... Kakor da bi jaz ne vedel,« mrmra Sereška laskavo.

»Lažeš!« zakriči Iljuška, »jaz sem kitajski cesar!«

»Res, Ilja Ivanovič... Kitajski cesar ste!« mu pritrdi Sereška.

»Jaz sem Džingičan!« zakriči Iljuška, že popolnoma okajen od piva.

»Tako je, res je,« pokima Sereška z golo glavo, »pristen Džingičan.«

»Jaz sem Karahan!« glasno zarjove Iljuška. Zdajci se bradati obraz Sereškin skrči v jokavo spako. Plane pokoncu in kriči s presunljivim glasom.

»Imate me za popolnega bedaka, Ilja Ivanovič... Toda jaz vsak dan čitam časopise in razne časnike. Kar se tiče kitajskega cesarja

in Džingičana, priznavam, da ste vi! Karahan pa, ta je diplomatski zastopnik sovjetske republike na Kitajskem. Jaz razumem politiko, Ilja Ivanovič.«

»Ti torej razumeš politiko?« vpraša z mrkim smehljajem Iljuška.

»Popolnoma. Izvrstno. Kateri mednarodni dogodek naj vam pripovedujem? Želite kaj slišati o Kitajski?«

»Da, to hočem.«

»Prosim lepo. Prvič se na Kitajskem vedno vojskujejo, general proti generalu.«

»Ali tudi tam žene mučijo svoje može?«

»Kako pa to! V družabnih zadevah vlada popolna enakost. Tam nosijo moške in žene kite. Zato živijo složno.«

»Ali mi znaš kaj povedati o Angliji?«

»Seveda, saj vsak dan berem časopis. V Angliji je bil Mac Donald načelnik vlade. In zdaj igra tam glavno vlogo Baldwin,« je rekel Sereška.

Nenadoma ugasne v krčmi polovica električnih svetilk. Timočka prileti, prijateljsko poploskne Sereško po pleši in strogo pravi:

»Pojdi domov, Sereška, in tudi ti, Ilja Ivanovič, zdaj zapremo.«

Iljuška zmerja in zapusti krčmo. Doma pada na posteljo in grozeče zakriči ženi:

»Tiho! Niti besede! Kdo sem jaz? Baldwin ali Kitajec s čopom? To ti pokažem sestrice, kaj je ravnopravnost, pošteno te nabijem.«

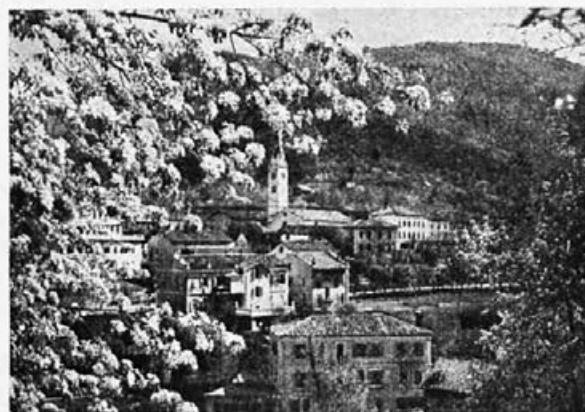
V ponedeljek zjutraj se Iljuška povrne na stezo čednosti in z globokim vzdihljajem sede za stroj.

»Mitrevna,« se plaho obrne k ženi, »rad bi malce kvasa... Glava me boli, kot bi bila iz topljenega železa.«

»Nič. Kvasa ne dobiš. Včeraj si zapil skoraj deset rubljev. Uničil si mi vse življenje! Zdaj delaj, sicer ne dobiš nič za žreti!«

Iljuška žalostno zdihuje in začne vrteti ročaj pletilnega stroja.

Preložil Gregor Hrastnik.

Sv. Lucija ob Soči, domačija Ivana Preglja.

Tone Knap:

Lov na kače.

ARDUŠ kaša! Marjanca, pol litra ga boš te pa dali, kaj! Zvrnemo ga na veselo svidenje s tem Indijcem ali po domače Kolarjevim Tevžem. Sedaj pa le sedi, Tevž, pa povej, da bo tudi gospodinja slišala, kod si se klatil in kaj vse si doživel. Samo lagati ne, čeprav smo v lovski sobi. — Ti salabolski Tevž, ti! Kdo bi si mislil, da se bomo še videli! Že davno sem računal, da so te levi na kakšni svatbi pojedli ali pa krokodili na tešče pokusili. Pa se vrneš iz Indije, da bi ti že kmalu verjel ne.

— Potipaj me, pa se prepričaj.

— Pa kako si zašel tako daleč? — Čakaj, čakaj; ravno prav, da nese Marjanca kapljico, boš lažje govoril, jaz pa lažje poslušal.

— Pa sem prav tistega »iz kota« prinesla, da bo bolj teknilo.

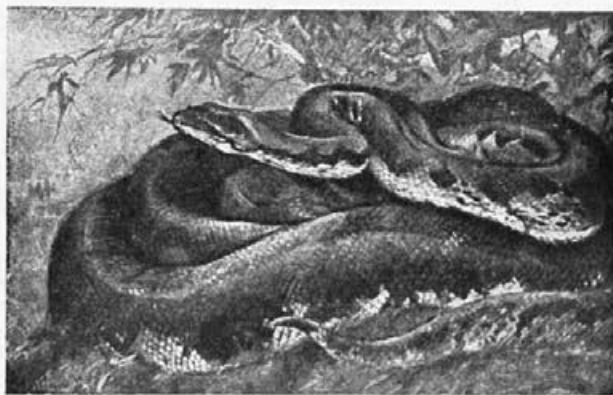
— Le obrni ga, Tevž! Takega v Indiji nisi dobil. Tam nimajo vipavca. — Ahm! — Sedaj pa le začni!

— Bom pa začel, če ni drugače. Kot veste, sem se bil napotil v Egipt. Šlo mi je dobro, denarja ko pečk. Skoro, da sem bil sit Egipta. Po vrhu sem se še spoznal z velikimi trgovci iz Kalkute, ki so kupčevali s kožami raznih vrst, pa tudi z živimi kožuharji in lazivci, če so imeli kako naročilo. Ker so bili pripravljeni, da me vzamejo v svojo družbo, sem jim takoj udaril v roko. Najbolj me je pa razveselilo, ko sem zvedel, da hodijo tudi na lov na kače. Že od nekdaj doma sem imel posebno piko na gade in modrase; da se bom sedaj spoznal z večjimi kačami, je bilo pa čez vse.

— To pa to! Modrasov in gadov se pa res nisi bal. To je bilo zate, kaj!

— Kako smo se vozili v Indijo, vam ne bom pravil, pač pa kako smo lovili. — Ko smo dospeli v Kalkuto, so rekli, da smo doma. Meni se sicer ni zdelo preveč domače, pa sem si mislil: se bom že privadil. Komaj sem čakal, da gremo na lov. Po par dnevih počitka smo se začeli pripravljati. Toda, Janez, to ni tako, kot pri nas. Tam ne gre samo za to, da boš dobro meril in zadel, ampak tudi za to, da se znaš zavarovati in ubraniti. Preklicano bi jo bil kmalu skupil prvi dan, ko tamkajšnjih živalskih šeg še nisem nič poznal. Bilo je tako.

Zvedeli smo za krasno dvojico naočark — ali kot jim v Indiji pravijo činta negu. Odpravili smo se tja. Zasledili smo v zemlji več lukenj. Poiskali smo tiste luknje, ki so bile ob vhodu najbolj izglajene, ter začeli kopati. V začetku bolj brez skrbi, kasneje pa vedno bolj

Kača mrežarica, dolga do 12 metrov.

previdno. Kar nekaj pred mano zagiblje. Ustrašil sem se tako, da me je kar odneslo od tam. »Kaj je?« vpraša bližnji. Skoro da nisem mogel od strahu odgovoriti. Povem mu, da se mi zdi, da je kača. To še vem, da je nekaj zagodrnjal, in že je bil pri luknji ter prav ko rajžno kopal naprej. Zdajci je zagnal orodje proč in stegnil levo roko v luknjo. Zagrabil je kačo pri repu in naglo potegnil; z desno roko jo je prijel v sredi in podrsal proti glavi tako, da je prišel do vratu. Ko jo je imel tako v oblasti, mu ni mogla več uiti.

— Hoj, korajžen dedec je bil. Jaz bi je ne bil šel tako loviti.

— Pomisli pa še to, Janez, da je naočarka izmed najbolj strupenih kač. Kar mravljinci so mi šli po hrbtu, ko sem to videl, in vse veselje do lova na kače me je hkratu minilo. Še bolj mi je pa dalo popra par dni kasneje.

Kazalo ni drugega, kot udeležiti se vsakega lova. In kot nalašč smo same kače dušili, je bilo pač s temi tokrat največ dobička. Kakor pač čas nanese. Če smo le mogli kako živo uloviti, je bilo seveda najbolje, če pa le ni drugega kazalo, smo pa tudi streljali. Zadostuje, da ji izstreliš v glavo nabož šiber, pa je končana. Za take pozdrave so namreč kače jako občutljive. Dobro je tudi to, da so precej kratkovidne in se jim dober lovec, ki pozna njih navade, lahko zelo približa in jih vzame na muho precej od blizu. — Torej zopet je bilo treba iti. Vzeli smo s sabo orožje, potem posode, kamor bomo spravljali žive kače, in seveda tudi nekaj priprav za slučaj, če koga kaka kača ugrizne.

Z nami je šel neki piskač, ki baje zagovarja kače. V vsakem večjem kraju boš gotovo videl ljudi, ki piskajo na posebne instrumente in krotijo in kažejo že ukročene kače. Torej ta piskač je imel nalogo, da izvabi kačo naočarko iz luknje, če je ne bo kje zunaj. — Ko tako koracamo proti kraju, kjer naj bi bila

Piskači krotijo in zagovarjajo naočarke.

naša žrtev, in sem si ravno predstavljal, kako bi bilo, ko bi se srečala s takim spakom, ko zašumi kraj mene. Hitro se obrnem in vidim pred sabo kačo, ki je stala pokoncu, skoraj na samem repu. Zdelo se mi je, da je precej večja od mene. Vrat je imela napihnjen, da je bil prav ploščat in se je dobro poznala na njem risba, podobna naočnikom. Hotel sem odskočiti, pa sem se spodtaknil ob korenine. Padel sem kot sem bil dolg in širok. »Sedaj sem pa tam, kjer ni muh,« sem bil prepričan...

— Arduš kaša!

— In ko se ozrem nazaj, ni bilo sovražnika nikjer več. Oba sva bila enako velika junaka in oba sva zbežala drug pred drugim. Kače niso napadalne, to sem spoznal pri vseh. Celo hrane si navadno ne lovijo, ampak mirno čakajo, da jim pride plen prav pred nos. Kaj, hudimana, ko pa lahko po več tednov strada, celo po par mesecev! — Ko sem se pobral in otrešel strahu, bi bil kmalu pa na drugo stopil. To je zasikala in pokazala svoja očala! Zopet nisem vedel, kaj napraviti. Bil sem pa vendar toliko pri sebi, da sem hitro potegnil samo kres in ustrelil. Zadel nisem nič, kača se pa tudi ni premaknila. Ustrelil sem drugič in jo zadel. Prestrelil sem ji glavo. Upal sem, kako me pohvalijo za ta junaški čin, pa so me le grdo gledali, češ, kaj je bilo treba streljati, ko bi jo bil lahko živo ulovil. Pravi norci, če so mislili, da bom šel z golo roko nad tako strupeno pošast! — Kmalu nato sem imel priliko videti, kako se to zgodi.

Prva, ki se me je bila prestrašila, je bila ušla v luknjo in niso mogli do nje. Kar hitro so postavili pred njo piskača, ki je začel tako ljubeznive viže žingati, da ni bilo prav nič čudnega, če je naša znanka prilezla čez kake pol ure na plan. Pri moji veri, ko bi bil jaz kača, bi ne bil niti petnajst minut vztrajal. Že tako, ko sem si tiščal ušesa, me je začela glava boleti, da bi bil najraje piskača potlačil v posodo, pripravljeno za naočarko. Komaj je prilezla iz luknje, že se je postavila na zadnje noge, hočem reči: na rep. Piskač se je še napihaval, njegov tovariš pa se ji je približeval. V roki je imel majhno lončeno posodo. Ko je prišel prav blizu, se kača zažene proti njemu. Bil je pa pripravljen na to in dovolj gibčen, da ji je nastavljal isto lončeno posodo namesto sebe. Kreпка je zagrabila, pa se ji je spodrnilo. Da je bilo precej trdo, je ni motilo, ker je še ponovila svoj napad. To se je godilo toliko časa, da se je utrudila, na kar jo je zagrabil za rep in za vrat ter pobasal v košaro.

— Ali je tam v Indiji mnogo kač?

— Kač v Indiji? Kot peska jih je. Saj nisi nikjer prav varen pred njimi. Na bolj samotnih krajih se ne smeš čuditi, če te celo v postelji obišče. Pa jih je tudi toliko vrst, da se ti zdi, da vidiš vedno drugačne. Pa kaj tiste male, tisto ni nič. Ko bi ti videl pitone! To so velikankel!

— Kako praviš? Pikoni?

— Ne pikoni; pitoni, pitoni. Tako imenujejo...

jejo največje kače. Tudi s temi sem imel čast obračunavati. Na nekem daljšem potovanju smo bili zašli v stran od poti. Prerivali smo se skozi gozd proti nekemu hribčku, da bi od tam lažje pregledali okolico in poiskali pot. Ko tako rinemo naprej, zavpije prvi in obstane. Kaj se je zgodilo? V klopcu zvita je ležala orjaška kača. Ni se dosti zmenila za prišlece, še premaknila se ni. Presneto smo se pa mi zmenili, in sicer tako, da mora biti naša. To ni bilo težko, ker oboroženi smo bili vsi. Hitro se pripravimo, ker se je že začela zanimati za nas. V tem že počasi strel. Ni je dobro zadel, pač pa toliko, da jo je razdražil. Sedaj smo šele videli, kakšna pošast je bila, ko se je začela prav naglo gibati. Kar več strelov je padlo hkratu. Bila je na mestu mrtva. — Dolga je bila 8.10 m, v sredini je merila 78 cm v obsegu. Dobijo se pa še daljše in debelejše. Mrežasta kača je lahko do 10 m dolga in do enega metra debela. Požre prav lahko psa ali otroka, celo teleta spravi ali živali, velike ko naš jelen. Kar dobi, požre celo. Z rogovi, kožo in kostmi.

Nekoč smo nekega pitona lovili živega. Z močjo se ne opravi dosti, ker ima neverjetno moč. Navado ima namreč, da se ovije okrog žrtve in jo tako stisne, da jo zaduši ali pa zdrobi. Skušali smo torej z zvijačo. Opazovali smo par dni, kam hodi čez noč, kje se solnči in tudi kdaj hodi spat. Ko smo to dobro pozgruntali, smo se spravili na delo. Pred luknjo, kjer se je skrival piton, smo napravili močno zanko in jo krepko pritrdili. Bila je pa le toliko velika, da je šla skozi pitonova glava, ne pa srednji trup. Ko je torej piton hotel zlesti iz luknje na prosto, je moral skozi zanko. Vse druge izhode smo zamašili s kamenjem. Lezel je in lezel, pa se mu je začelo ustavljati. Naprej ni mogel, nazaj tudi ne. Tedaj smo pa planili po njem in ga vsega potegnili na dan. Še tako, ko je bil na sredi popolnoma priklenjen, so bile velike težave. Morali smo mu vreči za vrat še eno zanko, da smo ga obvladali. Dolg je bil 4 m.

Včasih kakšnega prav velikega še drugače ulovijo. Ko vidi, da gre na sprehod, njegovo jamo hitro razkopljejo in postavijo vanjo močno kletko. Vhod založijo s kameni in pustijo samo tam luknjo, kjer je prehod v kletko. Piton sam nevede zaleze v ujetništvo.

Ko bi ti hotel praviti, kaj vse smo še drugega doživeli, bi moral govoriti podnevi in ponoči. Sicer se bomo pa že pomenili, saj bomo še kaj časa skupaj. Bom pa drugič še kaj povedal.

— Ti si pa ptič! Ta pa ta! Kaj ne, Marjanca?

— Kakopa; po svetu treba iti, pa se kaj doživi.

Prof. Rado Bednarik:

Za staro pravdo.

KUP porumenelih listov in koženec iz goriške državne knjižnice leži pred menoj in v zavutih črkah pripoveduje zgodbe iz dni, ko je po vsem Tolminskem, po spodnjem Krasu, v vzhodnih Brdih in v spodnji Vipavski vrelo med ljudstvom, ki je od gradov terjalo staro pravdo. Ta val odpora, ki je kasno zajel naše kraje, ima svoj začetek v mogočnem gibanju po vseh srednjeevropskih krajih, kjer so se podložniki skušali otresti fevdalnih tlak in dajatev.

Kmečki punti (beseda je iz nemške »Bund« = zveza) so se pri nas začeli v 18. stoletju. Toda že koj tu je treba zastran resnice povedati, da so zlasti leposlovni pisatelji puntarje malce preveč v lepo luč postavili. Upori proti gosposki, ki je nalagala kmetu prehuda bremena, so se razplamteli iz bede in slabega gospodarskega stanja dežele; »da ne bo nemški valpet z bičem bil po tlačanovem hrbtu«, to je jedva par mož mislilo, ko je plat zvona oznanjal, da je punt v deželi.

Vendar pa ne smemo kljub tej resnici zamolčati, kako samozavestno in Bogu vdano so obsojeni kmečki voditelji položili na Travniku glave na rabljevo tnalo, da bi vsaj otrokcm svojim priborili pravdo, zapisano v urbarjih.

O glavnem upor proti gosposki v naši deželi, o takozvanem tolminskem ali velikem puntu iz l. 1713. so že mnogoteri pisatelji pisali. Najbolj vestno govore o njem listine oziroma poročila, ki so jih tedanji namestnik deželnega glavarja grof Adam Strassoldo in deželni odborniki pošiljali na Dunaj in v Gradec. Večina teh poročil je še danes ohranjena v arhivu goriške državne knjižnice (zbirka S 24/142, listi 108. do 127. in P 125., med listi 127. do 174.)¹ Listine so pisane v italijanščini, le ponekod so naslovi in dneve v nemščini. Razen poročila v teh listinah imamo še opis punta v nekem spisu družine Dragogna (Dragonja), po katerem je posneto poročilo v goriškem furlanskem letopisu »Lunari di Gurizza per l'an comun 1858, Gurizza Seitz« Naslov spisa je: »Il tumulto dei Tuluminoz nel 1713. (Estratt da un manuscritt di un contemporaneo.)« Str. 58.—70. Po tem članku je povzel svojega rajni tolminski dekan Josip Kragelj, ki je napisal l. 1867. »Tolminski punt l. 1713.« v Marušičevi »Domovini«. Poročilo o puntarjih ima tudi dnevnik

¹ Nekaj teh listin je objavil v prevodu g. Miroslav Premrou v »Edinosti« l. 1926., 18./II. — 2, 4, 25, III.

Cerkvica sv. Roka pri Solkanu.

»L' Isonzo« od 29. marca 1878. v svojem podlistku. Pravi, da je neka sodobna oseba spisal »Succinta relazione dell' insulto nuovamente seguito in Gorizia«. C. Seppenhofer je l. 1901. objavil brošuro o tem vprašanju. (Il tumulto dei Tolminotti nell' anno 1713. Gorizia, Paternolli 1901.) Razume se, da so omenili tolminski punt tudi glavni zapisovavci goriških zgodb: Morelli, Czörnig, Della Bona in Simon Rutar (Zgodovina Tolminskega, l. 1882., str. 113—119.). V izveštjih goriške gimnazije je napisal majhno razpravo o kmečkih uporih tudi prof. K. Capuder.

Na naštetih enajstih krajih so opisani v svetli in motni luči kmečki puntarji in njih borbe za pravdo dedov.² Zdaj pa razgrnimo, mi pozni potomci, kroniko in zlijmo iz vseh opisov punt in smrt puntarjev v zaokroženo poglavje, da se bo odgrnila celotna slika tistih dni. Takole bomo brali:

Za časa velikih kmečkih vojn v 16. stoletju se pri nas niso puntali, čeprav so grofje jemali podložnikom več kot jim je šlo. Toda slabe letine in vedno rastoče dajatve, davki in carine

so ljudstvo razburili. L. 1706. je prišel še davk na meso in na vino (5000 in 7000 goldinarjev za vso grofijo). Deželni stanovi so pobirali ranje davka dali v zakup. Od cesarske blagajne predpisani davek so še sami povišali, da so nekolicanj napolnili deželno blagajno. Tako je ta davek vsako leto rasel, dokler ni do leta 1789. davek na meso zrastel od 5000 na 20.000 goldinarjev. Tedaj je bil za izterjevalca davkov Jakob Bandeu, ki je imel po deželi nastavljene poddacarje in podzakupnike, kateri so pri mitnicah skušali čim več izvleči od obubožanega ljudstva. Ker so ti ljudje davke še samovoljno višali, je Bandeu v štirih letih postal prvi bogatin v Gorici, ljudstvo pa je jelo mrmrati nad temi pijavkami in je z davki zastajalo, ker jih ni zmoglo. Bandeu je pa kar nalagal globe. Celo kapitanu, nunam in jezuitom je naložil po 500 goldinarjev globe.

Na Tolminskem je tudi bilo dosti ljudi na dolgu z davki. Zato je Bandeu v Gorici na se menj sv. Jelerja 15. marca 1713. ukazal zapreti nekaj Tolmincev s konji in nakupljeno soljo vred, dokler ne plačajo davkov. Taka davkarjeva samopašnost je ljudi zlasti na Tolminskem jela razburjati. Na tiho so se pripravljali na odpor. Ne ve se, ali so že tedaj ali šele po pohodu na Gorico sklenili, da morajo od vsake hiše plačevati puntarski davek in da mora vsak od 16. do 60. leta biti na razpolago puntarjem. Vstaja se je kot blisk raznesla po deželi. Gosposka je zanjo zvedela šele 27. marca.

Na Gorico!

Tedaj je prišlo 500 (po drugih virih le 300), mož oboroženih s koli, do cerkve sv. Roka v Solkanu. Solkanski župan je brž obvestil o sumljivem gibanju glavarjevega namestnika v Gorici grofa Leopolda Adama Strassolda.³ Točno poročilo o kmečkih namerah pa je dobil še od grofa Antona Coroninija in barona Frid. d'Orzona, ki sta jezdila skozi Solkan. Ko jih je grof vprašal, kam gredo, so odvrnili, da v Gorico urediti račune z Bandeuom, »ki je od visoke banke na Dunaju vzel v pstont (= Bestand = zakup) dac na vino in meso«. Ko sta plemiča namestniku to sporočila, je ukazal oborožiti plemiče in meščane ter sklicati v mesto črnide (črnovojnike) iz sosednjih vasi. Ker so kmetske množice v Solkanu naraščale, je istega dne popoldne odjezdil v Solkan glavarjev namestnik s plemiči, dragonci in 12 mušketerji. Visoki gospod se je ustavil pred

² Zaradi popolnosti naj še pristavim, da so se teh virov posluževali Alojzij Remec za roman »Veliki punt« in Ivan Pregelj za prečudno lepe »Tolmince«.

³ Dež, glavar je bil tedaj grof Kobenzl, a je bil odsoten.

vasjo v hiši nekega plemiča, do kmetov pa je poslal sodnika za goriško okolico. Temu so kmetje odgovorili, da hočejo, naj izpusti zaprte tovariše, potem bodo sestavili svoje pritožbe. Ker se je sodnik z uporniki predolgo razgovarjal (po drugih poročilih je sodnik dvakrat po namestnikovem nalogu predlagal kmetom, naj pošljejo 6 ali 7 mož do glavarja, a niso hoteli), je šel sam namestnik k Sv. Roku. Dobil je isti odgovor kot prej. Tedaj je ukazal vojaštvu, naj kmete razžene. Več jih je bilo ranjenih, 25 pa ujetih. Ostali so zbežali proti Sv. gori. Solkan pa je zasedla četa črnidov in 25 mušketirjev, da bi zabranili pohod vstajnikov na Gorico. Porazeni kmečki oddelek (žal, da se mi ni posrečilo, med debelimi folijanti listin zaslediti imena njih voditeljev) se je vračal preko Kanala, kjer so razrušili hišo tamkajšnjega dacarja Andreja Karnela, vrgli žito s skednja in mu spili 4 sode vina.

Naslednji dan v torek je prišla v Solkan cela kmečka vojska. Viri govore o 2, 5 in 6 tisočih mož. Namestnik jim je poslal nasproti barona Formentinija in Pavla Radijevčiča, naj jih pregovorita, da pošljejo 30 poučenih mož s pritožbami do njega. Plemiča pa sta dobila odgovor, da hočejo vsi v mesto, ker ima vsak zase obračun s pijavko Bandelom. Komaj sta odposlanca to namestniku sporočila, že je udrla vsa kmečka vojska do Korna, ker so črnidi, sami kmetjski sinovi, potegnili s kmeti, onih 25 nemških mušketirjev se je pa moralo žurno umakniti. S Korna so prišli uporniki na Travnik, kjer se jih je zbralo pred glavarstvom kakih 6000. Od tu je šlo 12 mož pred glavarja, naj izpusti vse ujete kmete, naj jim prepusti Bandela, mestu pa da se ne bo nič hudega zgodilo. Namestnik je obljubil preiskavo, ni pa hotel jetnikov izpustiti. Dejal je tudi, naj ostane v mestu od vsake občine po en mož, da sestavijo pritožbe, ostali naj se pa vrnejo domov. Medtem se je plemstvo z dragocenostmi že zateklo na Grad. Kmetje se pa niso več dali brzdati in so šli na Studenec pred Bandelovo hišo (to je v nekdanji via del Teatro, v bližini sedanje cerkvice Brezmadežne) ter jo do tal razrušili. Kmečki odposlanci so šli znova pred namestnika, naj tovariše izpusti iz ječe, sicer bodo tudi njegovo hišo in hišo grofa Torreja razdejali. Grof Strassoldo se je tedaj izmuznil na Grad, grof della Torre se je pa skrivil pri očetih jezuitih. Nevarnost je bila, da bodo kmetje zastran grofovske trme zažgali mesto. Zato je mestni sodnik Jakob Brunetti pregovoril namestnika, da je vse ujete kmete izpustil ter jim dal pisano, da v bodoče ne bodo več pobirali davkov na vino in meso. Na sodnikovo prigovarjanje so se puntarji umaknili s Travnika in iz mesta. Spoto-

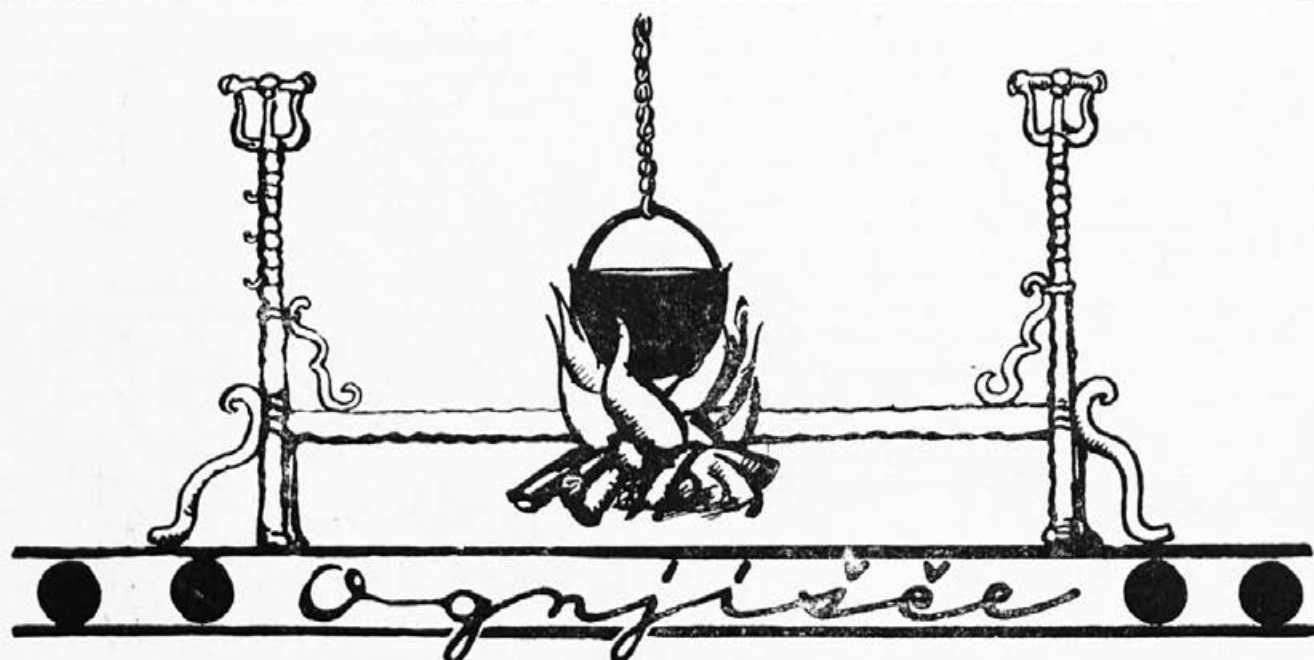
ma so hoteli naskočiti tudi hišo grofa della Torre, a ker jo je varovalo 25 mušketirjev, ki so medtem prispeli iz Gradiške, so obljubili z okna prezirljivo se smehljajočemu grofovskega mu sinu, da se bodo drugo jutro vrnili.

Ker so rešili ujetnike in dobili pismo, so se Tolminci po večini vrnili domov. 400 jih je pa šlo 28. marca v Števerjan, kjer so razrušili hišo barona Taccoja. Isto bi se bilo zgodilo tudi s hišo Bandelovega poddacarja Petra Talianuta, če ne bi zanjo prosili cerkveni ključarji. Mož se je rešil s tem, da je hišo zapisal cerkvi, puntarjem pa dal 100 zlatnikov in sod vina.

Ko so se zmagovalno vrnili domov, so puntarji obračunali še s tistimi hišami, ki so bile obljubile pomoč puntu, a so se iz strahopetnosti pred gosposko zbale ter niso poslale po enega moža, kot je bilo domenjeno. Skoro vsa poročila poudarjajo, kako so bili vstajniki disciplinirani. Omenjajo celo odlok, s katerim so uporniki v Gorici dali medsebojen ukaz, »da kdor vzame le košček kruha brez plačila, bo arkebuziran (ustreljen)«. Ko so pa prišli zopet domov, se je ta duh kmalu izgubil. Ni več bilo enotnega vodstva in ne več idealnega navdušenja. Po posameznih krajih so se vžigali še dosti bolj krvavi punti, kot bomo pozneje brali, a gosпода jih je zlahka ukrotila, ker je bilo puntarsko gibanje razcepljeno in pa ker je plemstvu prišlo oboroženo vojaštvo na pomoč.

Razvaline gradu pri Sv. Socerbu v Istri.

NAŠA HRANA: M E S O.

Meso je mišičevje živali, ki jih uživamo. Človeštvo pa je najrazličnejše vrste živali. Evropejcu in Američanu tekne predvsem goveje, prešičje, ovčje in kozje meso, ribe in perutnina, manj konjsko meso; dočim je meso mladih žrebet boljše kot najnežnejša teletina. Bistveno tudi konjsko meso ne bi moglo biti slabo, saj se konj krmi še z bolj odbrano krmo kot krava. Konjsko meso velja v Prednji Aziji za posebno sladšičico.

Večini čitateljev ugaja kunčje, to je meso domačih zajcev, dočim se takega mesa ne dotaknejo skoraj vsi vzhodni, pravoslavni bratje: pravijo, da je kunec mešanica med divjim zajcem in mačko in da se tudi še danes rad pari z njo, kar pa seveda ni res. Mnogo naših ljudi ne more videti urhov, velikih zelenkastih, rjavkastih žab, ki živijo in kvakajo po mlakužah in bolj stalnih vodah, dočim so urhi za druge najokusnejša poslastica. Mnogi naši ljudje ne jedo ptičev, dočim je v notranjosti kraljestva ena izbranih jedi »tičja polenta.« Evropejec navadno ne uživa kač, dočim si jih drugod privoščijo le ob posebnih svečanostnih prilikah. Različni narodi, različni okusi.

Glavne živali za meso.

Človek uživa živali, ki žive v vseh štirih zemeljskih bivališčih, to je na zemlji, pod zemljo, v zraku in v vodi. Tudi živali izpod zemlje se uživajo: mnogim — Kitajcem — so gliste, krti itd. posebna sladšičica. Vendar pa nudijo glavno hrano živali, ki žive v vodi in na zemlji.

a) *Ribe*. Če živijo ribe v morski vodi, jih imenujemo slanovodne, da jih razlikujemo od sladkovodnih, ki žive v rekah, potokih, jezerih in ribnikih. Zelo težko je ugotoviti, koliko rib se nalovi vsako leto in koliko so vredne. Izvedenci računajo, da se samo morskih rib letno ulovi nad 100 milijonov stotov v skupni vrednosti okoli 10 milijard (10;000.000.000) lir. Največji delež na morskem lovu imajo Amerikanci, potem Angleži in Škoti, zelo

velikega tudi Francozi, Japonci in Rusi. Norvežani na love letno samo kitov — ki je največja žival na svetu — nad 3000 in povprečno dobe od vsakega po 100 do 150 stotov uporabljivih stvari.

Splošno znani so slaniki, ki pridejo ob času drstenja k obalam. Večkrat se zgodi, da priplavajo k obali taki vlaki slanikov, da onemogočijo sploh morski promet in da jih kar z lopatami mečejo na suho in v čolne. Podobno se zgodi večkrat tudi s polenovko, o kateri pravi naše ljudstvo, da je največja riba na svetu, češ da ima glavo na Norveškem, trup pa v trgovini našega po-deželskega trgovca.

Na sladkovodnih ribah so najbolj bogate azijske reke, predvsem na Kitajskem in v Sibiriji, v Evropi pa jih je največ v Volgi. Marsikdo je že slišal rusko pesem »Volga, Volga, matj rodnaja« a ni vedel, zakaj je Volga mati. Rus bo odgovoril, da je Volga zato ruska mati, ker »kormit Rosiju riboj.« V Rusiji dobiš v vsaki gostilnici ribjo juho, v kateri so se kuhale v Sibiriji posušene ribe.

b) *Goveja živina*. Največ mesa dobivamo od goveje živine. Računajo, da je na celem svetu 400 do 420 milijonov glav goveje živine, in sicer: 150 milijonov v Indiji, 70 v Zed. državah, 40 v Rusiji, 32 v Argentini, 17 v Nemčiji, 13 v Franciji, 10 v Kanadi, 6 v Italiji, 5 v Jugoslaviji.

Zelo mnogo goveje živine je tudi v Braziliji, v Urugvaju in drugih ameriških državah, v Evropi pa na Poljskem, v Romuniji, v Bolgariji in drugod.

Iz zgornjih števil razvidimo, da je največ goveje živine v angleški Indiji, kar pa ima poseben vzrok. V Indiji je namreč med budisti razširjeno mnenje, da se duše umrlih presele v krave, in zato so krave svete živali. Zato neredko srečaš na ulici sredi mesta trop krav, ki so brez gospodarja, a se jih nihče ne dotakne. V Indiji so že večkrat izbruhnili med budisti in mohamedanci hudi boji, ker je kak mohamedanec ubil kako tako sveto kravo.

c) *Prešiči*. Cenijo, da živi na svetu okoli 300 milijonov prešičev, od katerih jih biva 70 milijonov v Zed. državah, 50 v Indiji, 40 na Kitajskem, 20 v Rusiji, 16 v Nemčiji, 5 v Franciji, 2,3 v Italiji, 3,5 v Jugoslaviji.

Število prešičev na Kitajskem je samo približno cenjeno, ker ni bilo tam še nikdar izvedeno štetje živine.

č) *Konji*. Konj je na svetu okoli 100 milijonov glav, od katerih živi približno ena četrtnina v Rusiji, 22 milijonov v Zedinjenih državah, 10 v Argentini, 3,6 v Nemčiji, 3,5 na Poljskem, 2,8 v Franciji, 1,1 v Jugoslaviji, 1 v Italiji.

d) *Oslj*. Število vseh štirinogih oslov računajo na 15 milijonov glav, od katerih jih je okoli 5 milijonov v Zedinjenih državah, 2 v Španiji, 1,5 v Indiji, 1,3 v Italiji, 1 v Mehiki, —,5 v Franciji, —,1 v Jugoslaviji.

e) *Ovce in koze*. Vseh ovac je na svetu okoli 550 milijonov glav, in sicer nad 100 milijonov v Avstraliji in na otokih, 84 v Argentini, 60 v Rusiji, 45 v Zedinjenih državah, 27 v angl. Južni Afriki, 22 v Indiji, 20 v Angliji, 19 v Španiji, 12 v Italiji, 9 v Franciji, 7 v Jugoslaviji.

Kozla je na svetu okoli 80 milijonov glav, od katerih je: 24 milijonov v Indiji, 5 v angl. juž. Afriki, 5 v franc. sev. Afriki, 5 v Mehiki, 2,5 v Italiji, 2 v Rusiji, 1,5 v Jugoslaviji, 1,3 v Franciji.

Neki nemški pregovor pravi, da je koza krava maslega človeka. Pa je res, da je koza revnim družinam v veliki pomoč, posebno v deželah, kjer je krma redka.

f) *Druge živali*. Uživamo tudi meso raznih drugih živali, domačih zajcev (kuncev), morskih prešičkov, perutnine itd. Nemogoče je, vsaj približno ugotoviti število teh živali, ker se v večini držav še nikdar ni izvedlo take štetje. V splošnem pa je kunčereja najbolj razširjena na Francoskem, v zadnjih letih se pa širi tudi po drugih državah, predvsem radi kožuhovine. Perutninarstvo je najbolj razširjeno v državah, kjer goje obilo žita, to je v podonavskih državah (v Jugoslaviji, Ogrski in Romuniji), potem pa na Poljskem, v Rusiji. Iz teh dežel se zelo izvažajo jajca in živa ter ohlajena perutnina. V Italiji je perutnine okoli 60 mil. glav.

Meso v trgovini.

Mesar kupi pri nas od kmeta govedo, ga zakolje in meso proda. Podobna je mesarska obrt tudi drugod, a iz navadne mesarske obrti se je razvila prava industrija mesa povsod tam, kjer prekaša domača proizvodnja domačo uporabo. Taki kraji so siljeni prodajati meso v inozemstvo, in sicer v take države in pokrajine, ki potrebujejo več mesa kot ga pridelajo. Taki kraji so predvsem velika industrijska središča, n. pr. Anglija, ki do biva veliko večino mesa iz tujih dežel.

Če pa hočemo meso prevažati v daljne kraje, ga moramo posebej pripraviti, ker se bi drugače pokvarilo in ne bi več bilo užitno. Zato so se v zadnjem času razvili posebni načini za ohranitev (konzerviranje) mesa. Meso ohranimo zdravo na razne načine.

Meso *sušimo*; ta način pozna v malem vsak čitatelj. Predvsem sušijo ribe.

Meso spravljamo v *skatlje*. Splošno znane so ribje konzerve. Med mesnimi konzervami se dobe posebnosti kot gosja jetra, jezik itd.

V zadnjih desetletjih se je najbolj razvilo *hlajenje*

pravzaprav *zmrzovanje* mesa, zakar imajo v nekaterih državah velikanske hladilne naprave. Letno se proda samo v Italiji nad 1 milijon kvintalov zmrznjenega mesa od živali, ki so se pasle mogoče v argentinskih pampasih (z bujno rastočo travo pokritih ravninah) ali na avstralskih stepah ali kje drugod. Iz Amerike, in to iz Zedinjenih držav, Kanade, Argentine, Brazilije, Urugaja in drugih držav dobivamo predvsem zmrznjeno govedino, iz Argentine in Avstralije pa zmrznjeno ovčevino in kunčevino, iz Zedinjenih držav zmrznjeno in konzervirano prešičevino.

V Argentini in drugod so velikanske tvornice, kjer dela dnevno na tisoče delavcev. Velikanske črede 2- do 4-letnih goved priženejo na dvorišče tvornice in jih gonijo skozi široka vrata. Čim pride govedo na določen prostor, jo pripasajo na priprave, ki je vlečejo s seboj. V kratkih minutah je taka žival potem že odrta, glava odstranjena, truplo razčetrjeno in zdravniško pregledano ter se že vozi v prednje hladilnice, odtam pa v prave hladilnice. Iz hladilnic gre meso v hladilne vagone ali pa naravnost v posebne hladilne ladje, ki ga kar odpeljejo v Evropo. V Čikagu (v Zedinjenih državah) je središče ameriške mesne industrije, predvsem one za prešičje meso. V desetih minutah se spremeni prešič iz živega v klobase. To se pa ne zgodi samo z eno živaljo na dan, temveč s tisoči.

Poraba mesa.

Meso rabimo za prehrano človeštva, pa tudi za hrano živalim, kot umetna gnojila in tudi v različne industrijske svrhe. Poleg usnja in drugih živalskih izdelkov poznamo tudi mesni sladkor, ki se imenuje inozit in ki je nastal iz čistega mišičevja; rabi ga predvsem zdravniška veda.

Poraba mesa pa je v posameznih državah zelo različna. Na splošno porabi največ mesa državljani v Argentini, kjer znaša letna poraba na vsakega posameznega človeka celih 115 kg. Argentini sledi Avstralija s 103 kg na glavo in leto. Človek v Zedinjenih državah sne 70 kg mesa na leto, v Angliji 60, v Nemčiji 40, v Franciji 45, v Belgiji 39, v Jugoslaviji 35, v Norvegiji 30, v Italiji 18.

Od navedenih 18 kg mesa, katere zaužije vsak italijanski državljani na leto, je 9,60 kg govejega mesa, 6,40 kg svinjskega, 1,70 ovčjega in kozjega ter 0,35 kg konjskega. V splošnem se hranijo italijanski državljani predvsem z rastlinsko hrano, ki zavzema več kot 90% vse hrane, dočim znaša pri Angležu meso 32%.

Letno se zakolje v Italiji okoli 2 milijona goved, nad 2 milijona prešičev, okoli 7 milijonov ovc in koz ter okoli 90.000 konj.

Zaključek.

Mnogi gospodarski izvedenci pravijo, da je poraba mesa verno zrcalo za blagostanje prebivalcev. Pravijo, da zavisi od večjega blagostanja večja uporaba mesa in narobe. Tudi naše kmečko ljudstvo je istega mnenja in če hoče naš človek izraziti, da je kdo bogat, reče: »Lahko je njemu, ki ima vsak dan dvakrat meso na mizi.« Ta izjava je včasih pravična, večkrat pa tudi strogo krivična, ker se večkrat zgodi, posebno v mestih, da je meso najcenejša hrana. Če dobiš za 5 lir kg dobrega zmrznjenega mesa, zakaj bi kupoval drugo hrano, ki te več stane?

»JADRANSKI ALMANAH« ZA LETA 1925.—30.

Po petletnem premoru je izšel tretji letnik »Jadranskega almanaha«, ki ima po urednikovi besedi namen, da »razgrne naš obračun čez pol desetletja o vsem življenju in delu na tleh naše domačije«. To obsežno nalogo pričujoča knjiga zadovoljivo reši. Na prvem mestu stoji članek Ivana Rejca: »Notranje vrednote kulture so odločilne«. Pisatelj je na devetih straneh zgostil kopo vprašanj in podaja s prepričevalno močjo rešitve, ki so našemu življenju namenjene. V tem, da nudi v težkih borbah stoječim duhom nove, globoke inspiracije in realističnega optimizma, v tem je moč in pomen tega vodilnega članka. — Dr. Mirko Rupel je v članku »Rezija, Rezijani in rezijanščina« zbral zemljepisne, zgodovinske in jezikoslovne podatke o Reziji. — Dr. A. Kacin priobčuje nov slovenski rokopis iz 15. stoletja in dokazuje, da je ta rokopis (iz l. 1458.) med slovenskimi rokopisi najstarejši. — Iz ostaline pok. Frana Kosa je v knjigi članek »Prebivalstvo Gorice v srednjem veku«. Urednik je postavil velikemu zgodovinarju Slovencev spominek, v katerem navaja, kaj je Kos napisal o goriški zgodovini. — Mons. Mihael Arko je priobčil skrbno sestavljeno razpravo »Nekdanji socialni položaj idrijskega rudarja«, ki je odlomek iz obširne »Zgodovine idrijskega mesta«, ki bo, tako upamo, letos prišla na svetlo. — Trajne važnosti je razprava »Prosvetno delo v povojni dobi«, in sicer radi statističnih podatkov, ki so potrebno gradivo za kulturno zgodovino. — Urednik je podrobno opisal razvoj prosvetnega društva »Mladike« v Gorici, da poda tipičen lik društvenega življenja v povojni dobi. — B. Milanović riše počette katoliškega gibanja med istrskimi Hrvati (v dobi 1908.—14.). Iz teh kali dijaškega in prosvetnega gibanja je zrastle vse, kar danes deluje za istrske Hrvate. — Inž. J. Rustja je opisal razvoj zadrugištva v Julijski krajini od početkov do leta 1930. To je prva izčrpna studija o tem vprašanju; zbrano gradivo priča o vestnem trudu. — V članku »Trst — Hamburg« je dr. L. Berce ob statističnih podatkih raziskal

gospodarsko sorazmerje in borbo med hamburškim in tržaškim pristaniščem. — Zelo zanimiva je dr. Steletova razprava o novem cerkvenem slikarstvu v Julijski krajini, t. j. o delih Toneta Kralja. Pisatelj analizira razvoj Kraljeve umetniške poti od cerkvenih slik v prvi dobi (Dobropolje, Struga, Prem) do onih v drugi, zrelejši dobi (Volče, Avber, Tomaj). Članek zaključuje: »Julijski krajini moremo samo čestitati, da je zbudila v Kralju dremajoče umetniške sile.« — Franc Gorše je zbral podatke o slovenskih upodobljajočih umetnikih iz Julijske krajine. Pogrešam imena G. A. Kosa, Idričjanov Nika Pirnata in A. Lopajneja, Henrike in Avguste Šantlove. — Vinko Vodopivec z obširnimi gradivom opisuje glasbeno življenje, M. Bravničar pa govori o naših glasbenih umetnikih v tujini. — Knjigo zaključuje popolna bibliografija slovenskega tiska v Italiji, ki zavzema 32 strani. Kdor ve, kako se je naš tisk razgubil, bo znal ceniti vestni trud zbiratelja dr. J. Kacina. — Knjigo je okusno opremil L. Spazzapan, pač prvak slovenskih dekorativnih slikarjev.

Letošnji »Jadranski almanah« je priča, da kljub vsem težavam kulturno življenje pri nas še ni povsem zamrlo.

J. Kralj.

FRANCE BEVK: JULIJAN SEVER.

Izdala književna družina »Luč«, Trst 1930. Bevk proizvaja sila veliko, v zadnjih treh letih po pet, šest romanov na leto. To priča, da ima nenavadno razvito domišljijo in iznajdljivost, da se mu pred duhom oblikujejo vedno nova vprašanja. Radi hitre proizvodnje seveda niso vsa njegova dela na isti višini. »Julijan Sever« je eno izmed zrelih Bevkovih del. Samo štiri osebe nastopajo v njem: Anica, lepo, duševno povprečno dekle, ki niha med Julijanom Severjem, mladeničem bolnega telesa in živega, prodirljivega duha, in med Vencljem, zdravim zdravnikom, čigar duševne moči so precej omejene. Čim narašča Julijanova bolezen — in to napredovanje je točno popisano — se napetost v tem trikotu stopnjuje, dokler ne tragično izbruhne ob Julijanovi smrti. Ob strani stoji Olga, Julijanova mati; ker

je poročila jetičnega moža, se ob trpljenju edinca čuti krivo. Njena ljubosumnost do Anice, ki ji hoče vzeti sina, se razraste v divje sovraštvo. — Vrlina te povesti je, da je strogo zgrajena, v enoto ulita; dušeslovno podaja tragičen lik življenskega kroga, ki ga temna oblast bolezni razjeda in razdira. Še na novo družino, ki jo bosta ustanovila Vencelj in Anica, pada ta črna senca. Neke globlje rešitve, premagavnega predora iz tega temnega, mučnega carstva smrti pa roman ne podaja. Saj povest menda nima samo namena, opisati neko stanje in neko napetost. Tu naj bi Bevk globlje šel in zajemal, zakaj njegove sile so močne in sveže, da pričakujemo od njega še globlje zasnovanih del.

j. k.

Gregor Hrastnik:

PODOBICE.

Zrtev spodobnosti. — Gospod Svitoslav je možak, poln spodobnosti. Vedno nosi lepo zlikane hlače, na tanko in preudarno izvršuje vsa pravila lepega vedenja in je sploh trdnih načel. Z ogorčenim pogledom kaznuje mlade ljudi, ki se smejejo po cesti in ne vedo, da je na strani tej in tej »Knjige o lepem vedenju« pisano, da smeh na ulici ni spodoben.

O počitnicah se je gospod Svitoslav odpeljal v tuje, lepe kraje. Ko je na kolodvoru velikega mesta koracal proti vlaku, je zagledal na ploščadi leseno klopico z dvema stopnicama. Vprašal je postreščka, čemu ta na prava.

»Gospod, te stopnice prislonijo k vlaku, da potniki udobno vstopajo vanj.«

Svitoslav je zadovoljno pokimal in si odpihnil prasek z rokava. Ko je postrešček odšel, je gospod Svitoslav prijel klopico in jo nesel k vlaku. Že je postavil nogo na prvo stopnico, ko je na klopici ugledal napis:

»Ko klopico odrabite, nesite jo na ploščad!«

»To je pravi red, drugače kot pri nas!« je veselo pritrdil.

Ena, dve, tri! je lepo stopil v voz. Pa se je spomnil, da mora klopico odnesti. Ena, dve, tri je spet stopil po stopnicah z vlaka in premišljeval. Ena, dve, tri! se je vzpel na voz — in spet nazaj — in spet kvišku — in spet na tla.

Vlak je zažvižgal in odpihal, gospod Svitoslav pa še vedno stoji pred klopico in premišlja, kaj je spodobno.

Vojna parabola. — Janez je sedel na robu strelskega jarka in šepetaje pripovedoval:

»To ne more trajati!« je premišljeval osel, ko je nevoljno grizel slamnato rezanico. Blizu njega je rejena svinja žrla otrobe in krompir.

»To ne more trajati!« je zarigal osel in majal s svojo glavo. Svinja pa je posmehljivo zakrulila.

Nekega dne so svinjo odgnali in jo zaklali.

»Tako tudi jaz pravim: Vojne bo kmalu konec, to grozno življenje ne more trajati...«

Iz sovražnikove črte se je v loku dvignila rdečkasta raketa in žarko razsvetlila nočno temo. Tiho smo zdrknili globlje v jarek in čakali...

Na čelu rog. — »Kako smešno prestavlja noge moj debeli prijatelj Šimen! Na čelu ima bradavico, veliko

kot desetica, in ko govoriči z dekleti, se mu srce veselo ziba, ker misli, da mu blešči raz čela zvezda.

In tista onegava Filomena, dična gospodična, ki odpira usta kot žep, a tako počasi, da je videti, kako ji padajo iz njih besede kot cekini! Kje je mož, ki jih bo pobiral?«

Tako se pomikajo pred Štefanom Kiscem obrazi sedov in popotnikov in njegove ostre, drobnogledne oči se posmehljivo zaglabljajo v spačena, pegasta, omadeževana obličja in sodijo...

Pa gre Štefan lepega dne po ulici na lov za spački. Pogleda v izložbeno okno in v zrcalu opazi svoj obraz. Prestraši se: na čelu ima umazano packo. Briše jo, briše teden dni, packa raste, se trdi, postaja rožena, na čelu mu poganja rog.

Štefan strmi vase. Kako, da obličja vseh ljudi sijejo zdaj tako čista in brezmadežna?

NAPOLEON IN GRENADIR.

»Kaj si ti, prijatelj?« je rekel Napoleon, ko ga je nagovoril star vojak njegove garde. »Kaj želiš od mene?« — »Veličanstvo, zgodila se mi je velika nesreča.« — »Kaka krivica, preskočili so te, kaj?« — »Ne, veličanstvo. Moja mati je dobra žena, ki je veselo in srečno živela od tega, kar ji je plačevalo pet sinov, ki smo vsi vojaki. Stanovala je v koči, ki je pogorela, in ker ji sedaj ne preostaja drugega kot 77 let in solze, to pač ni dovolj.« — »Hočeš pač zanjo izprostiti pokojnino? To je tudi pravično. Mati mojih junakov lahko računa name. Govoril bom z ministrom za notranje zadeve. Sili za dovoljen?« — »Ne, veličanstvo!« — »Zlodja, ti si težak mož. No, kaj pa hočeš? Nakazilo iz zakladnice?« — »Ne, veličanstvo. Ne morda da bi vašemu podpisu ne zaupal, toda, preden uradniki vaše nakazilo vpišejo, zaznamujejo, kolekujejo in podpišejo, moje matere že ne bo več. Prihajam, da si od vas izposodim denar iz roke v roko. In da ne boste mislili, da vas hočem ogoljufati, sem tu prinesel svojo knjižico. Z njo lahko potegnete pokojnino za moj križec.« — »Obdrži knjižico, fant. Med stariimi znanci kot sva midva, drži beseda. Tu imaš za zdaj 1000 frankov, povrneš mi jih, ko boš polkovnik.« — »Hvala, veličanstvo. Toda vaš korist zahteva, da me brž imenujete za korporala, da se bo čas, ko odplačam dolg, približal.« — Par dni zatem je stari vojak prejel korporalske znake.

PRED ZADNJO BITKO.

Rano zjutraj pred bitko pri Waterloo, (v kateri je Napoleon bil za vedno poražen), še preden so bobni cesarske garde zaropotali budnico, je šla mimo cesarskega šotora neka krošnjarka. Bila je pobita. Mlad častnik v sijajnem odelu jo vpraša, kaj jo boli. »Joj, huda je, že tri dni nimam nič ščepeca tobaka.« — »Tako?« je odgovoril častnik, »ravno prav si prišla, le daj mi tobaknico.« Dala mu jo je in odšel je. Napeto je gledala za njim in opazila tam blizu majhnega moža v zelenem fraku, ki je škilil vanjo. Nekaj ponosnega in trdnega je bilo na njem. General mu je ponudil tobaknico. Glasno se je zasmel, poklical krošnjarico k sebi, ji iz telovniškega žepa napolnil škatljo s tobakom in jo stisnil ženski v roke. Bil je Napoleon.

ZA SMEH.

Prešerna. — Prešerna Marica je sedela v vlaku in stalno opazovala resnega moža. Temu je bilo tega preveč pa je rekel: »Povesi pogled k tlom, otrok, to ti bo lje pristoja.« — »Ne, moški povešajte oči k zemlji, iz katere ste vzeti. Me pa moramo hvaležno gledati v mož, ki so za naše stvarjenje eno rebro posodili.«

Cbilno kosilo. — Skopuh je povabil soseda na kosilo, ker ga je skušal pri neki tožbi pridobiti na svojo stran. Jedla sta zeliščno juho in sir. Ko sta pokosila, je skopuh vzkliknil: »Priatelj, kako ste me razveselili! Kdaj bova spet skupaj obedovala?« — »Če je mogoče, najboste takoj!« je odgovoril lačni gost.

Šolska modrosť. — Učitelj vpraša: »Zakaj imamo jemo vrbo, ki raste ob našem potoku, vrbo žalujko?« — Milan: »Zato, ker z nje režete šibe, s katerimi nam tepete.«

Veseli pesniki. — Prvi igralec zakliče: »Na planineh solnčece sije« in vrže zavozlan robec drugemu, ki mora odgovoriti z rimo, na primer: »Po njih se potok vije« itd. Odgovor: »Dež nanje lije« ali »fantič vino pije« itd. Kdor ne ve rime, založi kak predmet. Nato prvi igralec sproži novo igro z verzom, ki končuje na besedo, ki ima mnogo rim.

Nevaren nos. — Ko se je pesnik Sheridan nekdaž vračal precej okrogel domov, se je zatrkljal v klet za

ogljje. Ko je oglarja zmerjal, ker nima na stopnicah luči, se je oglarjeva žena postavila za svojega moža in začela na pesnika vpiti.

»No,« je pesnik užaljeno rekel, »ali mislite, da bom vaše ogljje dejal v žep?«

»Tega ne,« je odgovorila žena, »pač pa nam vaš nos lahko vso klet zažge.«

Moderne laži. — Služkinja gospej, ki je prišla na obisk: »Naša gospa pravi, da jo zelo dolgočasite... Si cer pa gospe ni doma.«

Obiskovalka: »Ah prav, recite ji, da sem tako trudna, da je nisem mogla priti obiskat.«

Pravno sredstvo. — Trnovci so na glasu, da se radi pravdajo. Ti gre Trnovec k odvetniku, ki je bil znan, da je bolj mešetar kot pravnik, in ga vpraša, naj mu pove za sredstvo, s katerim se bo pred sodnijo vedno izmazal. »To vas naučim,« je rekel odvetnik, »pa sto lir mi boste plačali.« — Kmet obljubi sto lir.

»Poslušajte in pomnite,« pravi odvetnik, »glavna reč je, da vedno vse tajite!«

»Dobro,« je odgovoril kmet, »to je lahko in si že za pomnim.« Nato je hotel kmet oditi.

»Ej, prijatelj, najprej mi plačajte sto lir!« je zaklical odvetnik.

»Gospod doktor, se pač šalite,« je odgovoril Trnovec, »saj vam nisem ničesar obljubil!«

U G A N K E.

Urejuje **Peter Butkovič** — **Domen. Raunizza di Gargaro** (Gorizia).

Vse ugankarsko gradivo sprejema samo urednik ugank Domen. Rešitve pošljite do 1. julija.

1. DEMANT.

(M. — Šteje 15 točk.)

a	soglasnik
a a a	vas v Istri
a a a č č	sitna žival
d d d e e e	branitelj
e g g h i j j j	v začetku knjige
k k l l m m n o o o o	
o o o o o o o p p	prijateljsko dejanje
p p r r r r s	gruča ljudi
s s s t v	žuželka
v v v	posoda
v	soglasnik

Po sredi navzdol in od leve proti desni dobiš lep slovenski pregovor.

2. ŠTEVILNICA.

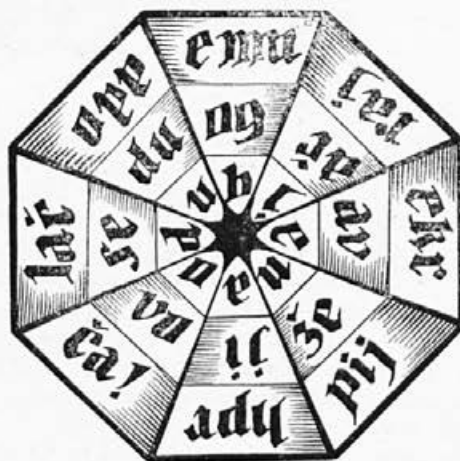
(Domen. — Šteje 15 točk.)

1506, 0923, 0113, 1005, 1506, 2301, 1718, 0605, 1516, 0411, 1600.

Kaj dobiš, ako črkovno razdeliš ta števila na pol?

3. ČRKOVNICA.

(Domen. — Šteje 20 točk.)

Urednik ugank ima nov naslov: **Peter Butkovič** — **Domen, Raunizza di Gargaro**, (Gorizia).

Odgovorni urednik **dr. Engelbert Besednjak**.
Tiskala **Katoliška tiskarna** v Gorici. (Za tiskarno odgovoren **Ludovik Špacapan**.)